

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež – motivy využívání jejich služeb klienty

Vypracovala: Martina Rachačová
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 27.2.2014

Martina Rachačová

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miroslavu Procházkovi, PH.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi pomohly při psaní této bakalářské práce.

Děkuji sociálním pracovním v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež BONGO v Týně nad Vltavou a V.I.P. v Českých Budějovicích. Jejich vstřícný přístup mi byl velmi nápomocen při zpracování praktické části této bakalářské práce.

Rovněž děkuji klientům jmenovaných zařízení, kteří ochotně vyplnili mnou předložené dotazníky .

Abstrakt

Název: Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež – motivy využívání jejich služeb klienty

Klíčové pojmy: nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, rizikové chování u dětí a mládeže, klienti NZDM, krize, emoce

Bakalářská práce se zabývá motivy, které klienty nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM) přivedou do těchto zařízení, proč se do klubů vrací a co je na činnosti těchto klubů nejvíce přitahuje. Pokusila jsem se odpovědět i na otázky, které se týkají využití služeb psychologů a sociálního poradenství, které NZDM klientům nabízejí, zda tyto služby klienti využívají a zda jim vyhovuje odborná pomoc v této podobě. Výsledky této práce se dají použít k zefektivnění služeb, které NZDM nabízejí a ke zvýšení motivačních faktorů, které by mohly klientům pomoci najít cestu a požádat v případě potřeby o pomoc a radu.

Abstract

Title: Low-threshold facilities for children and youth – motivations of using their services by clients

Key words: low-threshold facilities for children and youth, risky behaviors of children and youth, clients of low-threshold centres, crises, emotions, motivations

The bachelor thesis deals with reasons, which brings clients of low-threshold facilities to these institutions, why they return to the centres and which activities are the most interesting for clients.

I have tried to answer questions about using services of psychologists and social counselling provided by these low threshold facilities. I have focused on their satisfaction with this form of professional help.

The results of this thesis can be used to improve the services, which low-threshold facilities provide, and also to increase motivation for using these services. The aim is to help clients to draw their attention to centres and to professional program of support for children and youth.

Obsah

ÚVOD	8
1 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	10
1.1 KOŘENY NZDM	10
1.2 LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ ČINNOSTI NZDM	11
1.3 VÝVOJ A POSLÁNÍ NÍZKOPRAHOVÝCH SLUŽEB V PRAXI.....	13
1.3.1 BARIÉRY	13
1.4 CÍLOVÉ SKUPINY	14
2 RIZIKOVÁ MLÁDEŽ.....	16
2.1 VYBRANÉ DETERMINANTY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE	17
2.1.1 DĚDIČNOST.....	17
2.1.2 KONSTITUCE.....	18
2.1.3 RODINA	19
2.1.4 VRSTEVNICKÉ SKUPINY	20
2.1.5 KOMUNIKAČNÍ MÉDIA	20
2.1.6 ŠKOLA.....	21
3 ŽIVOTNÍ OBTÍŽE A KRIZE, ZÁTĚŽOVÉ SITUACE	22
3.1 CO JE TO ŽIVOTNÍ KRIZE?	23
3.2 TRAUMATICKÁ KRIZE	24
3.3 OBTÍŽE A KRIZE VZNIKLÉ V DŮSLEDKU ŽIVOTNÍCH ZMĚN	24
3.4 DEPRIVACE.....	25
3.5 FÁZE KRIZE	27
3.5.1 FÁZE ALARMUJÍCÍ.....	27
3.5.2 FÁZE KRITICKÁ.....	28
3.5.3 FÁZE INTEGRAČNÍ.....	28
3.6 KRIZOVÝ VÝVOJ U DĚTÍ A MLADISTVÝCH.....	29
3.7 ZVLÁDÁNÍ ZÁTĚŽOVÝCH SITUACÍ	30
3.8 UVĚDOMOVANÉ OBRANNÉ REAKCE	31
3.9 OBRANNÉ REAKCE PLNĚ NEUVĚDOMOVANÉ.....	33
3.10 ODOLNÉ DĚTI.....	34
3.10.1 SALUTOGENNÍ VLIVY DANÉ DĚDIČNOSTÍ.....	35
3.10.2 SALUTOGENNÍ VLIVY DANÉ PROSTŘEDÍM.....	36
4 VYBRANÉ EMOCE U DĚTÍ A MLÁDEŽE	38
4.1 HNĚV	38
4.2 SMUTEK.....	39

4.3 STRACH	40
4.3.1 NOVOROZENECKÉ A BATOLECÍ OBDOBÍ	40
4.3.2 PŘEDŠKOLNÍ VĚK	41
4.3.3 ŠKOLNÍ VĚK	42
4.3.4 DOSPÍVÁNÍ	42
5 KLÍČE PRO ŽIVOT	44
5.1 ZDRAVÉ KLIMA V ZÁJMOVÉM A NEFORMÁLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ	44
5.1.1 HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ	45
5.1.2 TYPICKÝ KLIENT NZDM – DLE ZÁVĚRU VÝZKUMU	46
6 ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI	47
7 PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE	48
7.1 CÍL BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	48
7.2 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	49
7.3 NZDM BONGO	49
7.4 NZDM V.I.P.	50
8 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	51
8.1 VÝZKUMNÝ SOUBOR	51
8.2 PREZENTACE ODPOVĚDÍ NA DOTAZNÍK	52
8.3 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	78
8.4 OVĚŘENÍ VÝZKUMNÝCH PŘEDPOKLADŮ	79
9 ZÁVĚR	81
SEZNAM TABULEK:	84
SEZNAM GRAFŮ:	84
POUŽITÁ LITERATURA:	85
JINÉ ZDROJE:	86
PŘÍLOHA - DOTAZNÍK POUŽITÝ K ŠETŘENÍ	I

Úvod

Děti – naše současnost a především budoucnost. My dospělí jsme také byli dětmi. Do současnosti si přinášíme poznatky a zkušenosti, které jsme získali během života a snažíme se je přenést na naše děti. Děláme to proto, abychom je ochránili a předcházeli chybám, které jsme dělali my, abychom jim pomohli začlenit se do společnosti. Je otázkou, zda tato naše doporučení a rady naše děti od nás přijmou. Pokud rodina nemá dostatek prostředků a možností aby mohla děti připravit do života, nabízí se zde možnost využít služeb různých zařízení, které nabízejí pomoc rodinám v obtížných životních situacích. Mezi ně patří například krizová centra, psychologické poradny, rodinné poradny, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež apod.

Ve své práci se budu věnovat problematice klientů Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) a motivům, které je přivedou do těchto klubů. NZDM jsou sociální služba určená dětem a dospívajícím. NZDM nabízejí dětem a mládeži ve věku od 6 – 26 let svou pomoc při dospívání, nabízejí psychologické poradny, sociální poradny, volnočasové aktivity. V malých i velkých městech, všude tam, kde se děti a mládež schází, se tyto kluby zřizují. Děti a mládež už nemusí vysedávat na lavičkách, toulat se po sídlištích. V případě potřeby mají už svá zázemí. Klienti těchto zařízení se ocitli v obtížných životních situacích a zde nacházejí pomoc a radu, jak toto těžké období překonat a vyrovnat se s případnými následky svých neuvážených činů. Tyto kluby jsou dostupné pro všechny, kteří mají zájem o návštěvu. Dostupnost je místní, časová i finanční. Kluby jsou otevřeny v místě dobrého dopravního spojení, bývají otevřeny v odpoledních hodinách a za návštěvu klubu klienti neplatí. Klienti zde mohou zůstat v anonymitě, nijak se neregistrují. Mnozí klienti zůstávají i poté, co se jejich situace zlepšila a využívají nabídky volnočasových aktivit, která NZDM nabízejí. Navazují zde nová přátelství, učí se vzájemné komunikaci.

NZDM provozují také osvětovou činnost. Pořádají besedy s drogovými koordinátory, psychology, zdravotníky. Klienti jsou seznámeni s nebezpečím, které přináší užívání návykových látek, poznávají zdravotní rizika, které přinášejí například špatné hygienické návyky a nezdravý životní styl.

Cílem této BP je zjistit motivy, které přivedou klienty do NZDM. Někteří dostávají doporučení ze školy, od psychologů a některé zaujme nabídka volnočasových aktivit.

NZDM mnohdy umožní dětem to, co v rodině pro ně z různých příčin není možné. Sportovní vyžití, kulturní aktivity, společné turistické výlety. NZDM jsou dostupná všem, kteří jejich služby potřebují. V teoretické části zmíním problematiku a poslání NZDM, problematiku obtížných životních situací a jejich zvládnání, proč jsou některé děti odolnější vůči zátěži, výzkum Zdravé klima v zájmovém a neformálním vzdělávání, který je součástí projektu Národního institutu dětí a mládeže Klíče pro život.

Praktická část bude zahrnovat výsledky kvantitativního výzkumu, kdy se pomocí dotazníkového šetření pokusím zjistit motivy klientů pro využívání služeb NZDM. Pro své šetření jsem si vybrala 2 NZDM – BONGO v Týně nad Vltavou a V.I.P. v Českých Budějovicích.

1 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Služby NZDM jsou určeny dětem a mládeži, které se ocitly v tíživé životní situaci nebo jí jsou ohroženy. Jsou určeny pro ty, kteří z nějakého důvodu nevyhledávají standartní institucionalizovanou pomoc a péči. Navazují a udržují kontakt s klienty, poskytují informace a odbornou pomoc, podporu a vytváří podmínky pro sociální začlenění klientů a pozitivní změnu ve způsobu jejich života.¹

1.1 Kořeny NZDM

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou zaváděna od druhé poloviny devadesátých let minulého století. Od roku 1994 byla na základě usnesení vlády č. 341/94 k Programu sociální prevence a prevence kriminality experimentálně zavedena funkce sociálního asistenta. Tento asistent byl určen jako specializovaný pracovník, který ve svých obvodech pracoval s cílovými skupinami, v jejich prostředí a časech, kde a kdy se obvykle vyskytovaly. Jednalo se především o děti školního věku, mladistvé a případně i mladé dospělé, kteří většinu času trávili na ulicích.

Na začátku neexistovala jasná představa, jak streetwork realizovat. Byla zde jen energie a nadšení lidí, kteří měli chuť do práce. Velký přínos pro vznik NZDM měla spolupráce s kolegy ze Spolkové republiky Německo. Saská sociální akademie zpracovávala a ideově plánovala vzdělávání pro sociální asistenty v problematice streetwork. Na základě tohoto vzdělání začali sociální asistenti v ČR budovat svá zázemí. Vznikaly kluby, do kterých přivedli asistenti své klienty z ulice. Tyto kluby se staly základem pro vznik NZDM v podobě, jaké je dnes známe.

Dalším momentem, který rozhodoval o vývoji v oblasti nízkoprahových klubů, byly grantové programy nadací. Do klubů přišla v rámci těchto grantů významná finanční podpora na jejímž základě se mohla zařízení dále rozvíjet.

¹ http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf (str. 5, 19.11.2013)

Významným mezníkem pro NZDM bylo založení České asociace streetwork – ČAS. Byla založena v roce 1997 jako profesní organizace. Sdružovala odborníky z praxe i teoretických pracovišť a jejím cílem bylo vytvořit prostor pro odborný dialog na všech úrovních a dále rozvíjet vzdělávání a přenos informací. V lednu 2001 vznikla v rámci ČAS skupina, která řešila problematiku NZDM. Důvodem byla potřeba sebedefinice jako nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Pod tlakem materiálů, které vznikaly, se práce v NZDM začala profesionalizovat, zkvalitnila se práce sociální pracovníků, zvyšovala se jejich odborná úroveň a tím i úroveň poskytovaných služeb.²

1.2 Legislativní vymezení činnosti NZDM

Činnost NZDM upravuje Zákon o sociálních službách č. 108/2006 § 62 a Prováděcí vyhláška MPSV č. 505/2006 Sb. § 27.

- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku 6-26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy
- Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace
- Služba může být poskytována anonymně

Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, mezi které se řadí:

- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.³

² http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=703 (19.11.2013)

³ Zákon o Sociálních službách č. 108/2006

a) Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

- zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity
- pracovní výchovná práce s dětmi
- nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností
- zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání

b) Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

- aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí

c) Sociálně terapeutické činnosti:

- socioterapie, jejíž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob

d) Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

- pomoc při vyřizování běžných záležitostí
- pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.⁴

⁴ Prováděcí vyhláška MPSV č. 505/2006 Sb. § 27

1.3 Vývoj a poslání nízkoprahových služeb v praxi

Nízkoprahové služby mají za cíl snížit bezprostřední zdravotní či sociální rizika, které vyplývají z rizikového chování (delikvence, přenos pohlavních chorob, sebevraždnost, dopravní nehodovost apod.), minimalizovat rizika z různých druhů interpersonálních konfliktů, zprostředkování kvalifikovaného řešení problémů, jejich identifikace a přijetí klientem, snižování nebezpečí sekundární deviace a v neposlední řadě stabilizace nepříznivé situace a rozšíření životních možností a příležitostí.⁵

1.3.1 Bariéry

Rozvoj nízkoprahových služeb prošel několika etapami. Na počátku pracovníci NZDM v ČR pracovali s filosofií, postupy a zkušenostmi svých kolegů ze zahraničí. Následně se přesvědčovala veřejnost a politická scéna o potřebě, smysluplnosti a užitečnosti těchto zařízení, která se věnovala řešení sociálních situací, při kterých dochází k sociálnímu vyloučení. Také osvojení etiky a ujasnění vztahů ze strany ke klientům, kolegům a dalším institucím prošlo nelehkým vývojem. NZDM se prosadila jako státem uznávaná služba. Zásadní fází bylo a je být reálně užiteční klientům a společnosti – promýšlet a uskutečňovat taktiky, techniky a způsoby sociální práce v NZDM.

Parametry nastavené pracovníky nízkoprahových programů o pojmu nízkoprahovost nejsou zcela přesné. Odpovědi typu „nízkoprahová služba je pro všechny, není registrace, je zadarmo, je zcela anonymní, mohou nezasvěceným pomoci vytvořit si nějaký obrázek o programu, ale nevypovídají zcela o principu nízkoprahovosti. Tu spojujeme se sociálními službami. Protože existují bariéry mezi poskytovateli a příjemci služeb, jsou budovány sociální programy, které reagují na to, že část těchto služeb se mívá s těmi, pro které jsou určeny. Tyto bariéry mohou být na obou stranách – na straně poskytovatele služeb i na straně příjemce těchto služeb.⁶

⁵ KLÍMA P., HERZOG A., KUNC S., RACEK J., ZAHRADNÍK M. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2009. str. 14, ISBN: 978-80-254-4001-8

⁶ KLÍMA P., HERZOG A., KUNC S., RACEK J., ZAHRADNÍK M. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2009. str. 175-177, ISBN: 978-80-254-4001-8

Důvody, které mohou někomu bránit vyhledat prospěšnou službu, jsou různé. Může jít o neznalost a neinformovanost – lidé nemají potřebné informace, nevědí, kam se mohou obrátit v případě potřeby. Dále zde velkou roli hraje rezignace na svou situaci, lenost něco řešit. Stává se, že klienti nejsou schopni a ochotni plnit podmínky, které jsou nastaveny pro čerpání běžných služeb, mají strach z postihu či označení, že on je ten špatný.

I poskytovatelé těchto služeb mají různé důvody, proč nebýt v kontaktu s osobami, kterou se ocitnou ve složité životní situaci nebo mají rizikové chování, které může ohrozit společnost. Může zde být nedostatek věcného, praktického, nezaujatého přístupu, neznalost a neochota hledat řešení dané situace, které souvisejí se zavedením něčeho nového, rezignace a neochota investovat veřejné prostředky či nedostatek těchto prostředků.⁷

1.4 Cílové skupiny

NZDM jsou zaměřena na děti a mládež, které z různých příčin nevyhledávají běžnou pomoc. Často nemají potřebu něco měnit, nevědí kam se obrátit a jak svou situaci změnit. Ve svém sociálním prostředí se dostávají do situace, kdy již ztratili naději a rezignovali na svou situaci. Jsou to potencionální klienti NZDM, kterým pracovníci těchto zařízení podávají pomocnou ruku.⁸

Kdo jsou tedy klienti NZDM? Cílovou skupinu do NZDM přivedli terénní pracovníci, kteří se členy této skupiny pracovali v jejich přirozeném prostředí, v čase a v místě, kde se obvykle scházeli. Jsou to hlavně děti a mladiství, kteří se potýkají s problémy sociálního začlenění, s rizikovými projevy způsobu jejich života. Po vzniku NZDM se tito klienti dle svého uvážení přesunuli z ulic a parků pod „pevnou střechu“. Obecně lze tyto děti a mládež nazvat „děti ulice“ či „děti na ulici“.

Děti ulice – děti a mládež tráví převážnou část svého času na ulici, mimo svou rodinu, jsou tímto prostředím ovlivněny. Mnoho z nich ani rodinu nemá.⁹

⁷ KLÍMA P., HERZOG A., KUNC S., RACEK J., ZAHRADNÍK M. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2009. str. 175-177, ISBN: 978-80-254-4001-8

⁸ KLÍMA P., HERZOG A., KUNC S., RACEK J., ZAHRADNÍK M. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2009. Str. 177-178, ISBN: 978-80-254-4001-8

⁹ KRAUS B.: *Základy sociální pedagogiky*. Praha, Portál 2008, str. 186, ISBN 978-80-7367-3

Děti na ulici – prostředí ulice vyhledávají např. v době školního vyučování, jsou však stále v kontaktu s rodinou, vracejí se do rodinného prostředí.¹⁰

Co přivádí klienty do NZDM? Nepříznivá sociální situace – to znamená, že to jsou děti dlouhodobě nezaměstnaných rodičů, děti z nestabilních rodin apod.. Také problémy ve škole, jako je záškoláctví, agresivita či špatná adaptace na školní prostředí je důvodem, proč děti vyhledávají pomoc v těchto klubech.

Závažným problémem současnosti je experimentování s návykovými látkami, alkoholismus u mladistvých, které nezřídka končí útky z domova. Klienti mají také omezenou možnost aktivního trávení volného času – nemají dostatek informací, jak trávit volný čas, nedostatek finančních prostředků k realizaci volnočasových aktivit, chybí nabídka v lokalitě jejich bydliště – NZDM nabízí širokou škálu možností, jak využít volný čas dětí.

¹⁰ KRAUS, B.: *Základy sociální pedagogiky*. Praha, Portál 2008, str. 186, ISBN 978-80-7367-383-3

2 Riziková mládež

Dospívající, u kterých je díky vlivu různých faktorů, zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti, považujeme za rizikovou mládež – dospívající populace v období pubescence a adolescence.

Vývojová hlediska v období dospívání zahrnují rizikový potenciál. Ten se může za určitých nepříznivých okolností podílet na vzniku poruchy adaptace a nepřiměřeného chování. V tomto relativně dlouhém období probíhá proces, kdy se dítě mění na dospělého člověka, člověka nezávislého.

V období dospívání dochází biologickým a fyziologickým, psychickým a sociálním změnám.

- **Biologické a fyziologické změny** – tělesný růst, rozvoj tělesné síly, rozvoj pohlavních znaků (pohlavní orgány, ochlupení, menstruace, ejakulace, ženský a mužský tvar těla), mění se pulz, dozrává kostra a svalstvo, dýchací a trávicí systém.
- **Psychické změny** – zdokonaluje se logické myšlení a paměť, vnímání reality, rozvíjí se abstraktní myšlení, rozvíjí se intelektová kapacita a výkonost, uplatňuje se vlastní vůle. Zvyšuje se citová schopnost reagovat, prožitek vnitřní nejistoty a úzkosti, rozšiřuje se paleta citového vnímání o intenzivně vnímané eroticko-sexuální, sociální a estetické podněty.
- **Sociální změny** – mění se vztahy k vrstevníkům. Stávají se nejdůležitějšími a velmi intenzivními. Dospívající si vytvářejí vlastní citové a sociální vazby. Vznikají party a vrstevnické skupiny. Mění se základní charakter vztahů k rodičům a ostatním dospělým. Ze závislosti existenční, citové, postojové a sociální se vztah mění ve vztah s partnerskou vazbou. Vztahy k opačnému pohlaví nabývají erotický charakter.

Výsledkem těchto změn je v podstatě jiný člověk. Nový vzhled, nové tělo, nové chování. Dospívající prochází tolika změnami, že často propadá pochybnostem o sobě samém a nespokojenosti s tím, jak se vyrovnává se změnami. To může být důvodem pro jejich projevy agrese, cynismus, bezohlednost apod.. Konečnou odpovědnost za úroveň

vzájemné komunikace mezi dospívajícími a dospělými nesou vždy dospělí. Jsou vývojově zralejší, zkušenější, méně zranitelní a osobnostně stabilní.¹¹

2.1 Vybrané determinanty rizikového chování dětí a mládeže

Za determinanty považujeme vše, co určité prožívání, jednání či chování vyvolává, co je podmiňuje a způsobuje, jsou to určité dispozice a charakteristiky člověka.

2.1.1 Dědičnost

Vztah dědičnosti a prostředí a lidské osobnosti je příčinou dlouhodobého sporu. V některých dobách se zejména ty špatné vlastnosti přičítali dědičnosti, v jiných byla společnost přesvědčena, že dítě je možné naučit všemu, pokud k tomuto použijeme vhodný postup.¹²

Tento faktor nelze spočítat jednoduchým procentem – kolik mladistvých delikventů má delikventní rodiče. Takto nelze dědičnost odlišit od vlivu učení. V současnosti jsou uznávané důkazní postupy jen dva – srovnání jednovaječných dvojčat a studie adoptovaných dětí. V roce 1929 se začaly provádět výzkumy jednovaječných dvojčat. Tyto výzkumy dokázaly, že kriminální chování jednovaječných dvojčat se shoduje dvakrát až třikrát častěji než u dvojčat dvouvaječných. Studie, která zkoumala adoptované děti, prokázala, že kriminální chování chlapců lze lépe předvídat podle údajů o biologickém otci než podle trestního rejstříku otců, kteří chlapce adoptovali. Dále se potvrdil předpoklad, že dítě, které je adoptováno rodiči z vyšších společenských vrstev, má větší předpoklad pro lepší společenské zařazení. Vyšší společenské zařazení adoptivních rodičů snižuje pravděpodobnost rizikového chování.¹³

¹¹ LABÁTH V., *Riziková mládež*. Praha, Sociologické nakladatelství 2001, str. 11-19, ISBN 80-85850-66-4

¹² KOUKOLÍK F., DRTILOVÁ J.: *Vzpouza deprivantů: O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha, Makropulos 1996, str. 84-85, ISBN 80-901776-8-9

¹³ MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A.: *Mládež a delikvence*, Praha, Portál 2003, str. 21-25 ISBN 80- 7178-771-x

Výzkum je založen na prosté úvaze. *Jednovaječná dvojčata mají všechny geny společně. Dvojvaječná dvojčata jich mají společnou polovinu. Jestliže má na nějakou vlastnost, přesněji řečeno na její proměny, větší vliv dědičnost než učení, pak si v této vlastnosti budou dvojčata vychovávaná odděleně velmi podobná bez ohledu na to, že vyrostla v rozličných prostředích.* Totéž platí i pro adoptivní děti. Pokud má na některou jejich vlastnost dědičnost větší vliv než prostředí, ve kterém vyrůstají, pak budou v tomto více podobní svým biologickým než adoptivním rodičům. Výzkumná skupina vedená T.J. Bouchardem ml. v Minesotě v USA dokázala měřením mnoha znaků osobnosti a chování, že jednovaječná dvojčata, která jsou vychovávána odděleně, jsou si stejně podobná jako jednovaječná dvojčata, která vyrůstají společně. U jednovaječných dvojčat je tedy vliv prostředí na vlastnosti osobnosti v porovnání s vlivem dědičnosti velmi malý.¹⁴

2.1.2 Konstituce

I tělesný stav a struktura psychiky osobnosti dítěte a mladistvého má vliv na jeho chování.

- **Syndrom hyperaktivity** – dítě je trvale neklidné, kolísá u něho pozornost, mění nálady, je impulzivní a neobratné. Výkon dětí ve škole neodpovídá jejich intelektu – dostávají nálepkou podprůměrného žáka. Hyperaktivita může souviset s nedostatečným okysličením mozku v průběhu těžkého porodu, se škodlivými vlivy kouření a alkoholismu v době těhotenství matky nebo s infekčními či jinými chorobami, které matka prodělala v době těhotenství. Tyto potíže nezmizí během dospívání. Hyperaktivní děti mají větší potíže s adaptací do společenského prostředí.
- **Příslušnost k pohlaví** – dle dostupných statistik se muži dopouštějí trestných činů častěji než ženy a to ve všech společnostech. Tento rozdíl je přičítán vrozené vyšší agresivitě mužů, která může být ovlivněna mužským pohlavním hormonem

¹⁴ KOUKOLÍK F., DRTILOVÁ J.: *Vzpouora deprivantů: O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha, Makropulos 1996, str. 86-87, ISBN 80-901776-8-9

testosteronem. Na vyšší kriminalitu mužů může mít i vliv odlišného způsobu výchovy chlapců a dívek.¹⁵

2.1.3 Rodina

Rodina je instituce, která má pro zdravý vývoj jedince velký význam. Plní celou řadu funkcí – biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou, výchovnou, socializační, emocionální, ochrannou a domestikační, rekreační a regenerační. V současné době rodina prochází krizí. Zvýšila se rozvodovost, počet dětí, které se nenarodily v manželství, počet neúplných rodin. Velmi závažná je skutečnost, že je zaznamenán nárůst počtu týraných a zneužívaných dětí v samotné rodině, roste počet sebevražd dětí a mladistvých. Děti a mladiství jsou agresivnější, roste kriminalita a další nežádoucí společenské jevy.

Za tohoto stavu logicky dochází k poruchám v plnění základních funkcí rodiny. v současnosti dělíme rodiny na čtyři typy:

- **Funkční rodina** – zajišťuje zdravý a optimální vývoj dítěte. Funkční rodina může mít přechodné problémy, které však rodina zvládne vyřešit a dál zajišťuje fungování rodiny ve všech jejích funkcích.
- **Problémová rodina** – rodina má závažnější problémy s plněním některých svých funkcí. Ohrožuje zdravý a optimální vývoj dítěte. Není schopna tyto problémy řešit vždy sama a je zde proto nutný krátkodobý zásah zvenčí.
- **Dysfunkční rodina** – má vážné a dlouhodobé poruchy některých nebo všech svých funkcí. Důsledkem toho je bezprostřední ohrožení rodiny jako celku a v první řadě pak vývoj a prospěch dítěte. Rodina není tuto situaci schopna řešit sama, je nutný dlouhodobý zásah zvenčí. Naskytá se zde otázka, do jaké míry je vhodné rodinu podporovat v péči o dítě a kdy je čas zasáhnout a zajistit dítěti náhradní rodinnou péči.

¹⁵ MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A.: *Mládež a delikvence*, Praha, Portál 2003, str. 27-33 ISBN 80-7178-771-x

- **Afunkční rodina** – rodina přestává plnit své základní funkce. V takovéto rodině je ohrožena samotná existence dítěte. Dochází k týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte. Jediným řešením, které prospěje dítěti, je urychlené odebrání dítěte z rodiny a umístění je do ochranné péče.¹⁶

2.1.4 Vrstevnické skupiny

Již od dětství mají lidé tendence domlouvat se a vyhledávat své vrstevníky. Malé děti si začínají se svými vrstevníky hrát zhruba od 4 let věku. Do té doby si děti hrají vedle sebe, ale nijak si společné hry nedomlouvají a neorganizují. Od 4 let věku se objevuje nový socializační činitel – společná a organizovaná hra. Děti si vymezují hranice pravidel, odhalují následky svých činů či výroků, které pronášejí před ostatními vrstevníky. V období adolescence důležitost vrstevníků stoupá. To co si myslí přátelé, se stává důležitější, než co si myslí rodiče ostatní dospělí. Zde záleží na tom, jakou referenční skupiny si jedinec zvolí.¹⁷

2.1.5 Komunikační média

V současné době věnují děti a mladí lidé stále více času sledování televize, počítačům, elektronickým hrám apod.. Speciální kapitolu rozsáhlých výzkumů představují výzkumy o účincích televizního a filmového násilí na dětech. Násilí se dnes neobjevuje jen ve filmech „pro dospělé“, které byly dříve vysílány ve večerních hodinách, ale i v pořadech určených pro dětské diváky, v kreslených filmech, v pořadech, které jsou vysílány v ranní a denní době. Dle Alberta Bandury vnáší TV vysílání agresivní chování do společnosti dvěma cestami.¹⁸

¹⁶ PROCHÁZKA M. : *Sociální pedagogika*, Praha, Grada 2012, str.101-113, ISBN 978-80-247-3470-5

¹⁷ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, T1emis 2004, str.44-45, ISBN 80-7312-038-0

¹⁸ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, T1emis 2004, str.47-50, ISBN 80-7312-038-0

Vytváří modely agresivního jednání, které dítě nemůže mít z vlastní zkušenosti. Za druhé snižuje zábrany k užití agresivního jednání. Výsledky některých výzkumů vedly k závěru, že TV neučí děti agresivitě, ale může posilovat již existující sklony pro nebo proti agresi.

Děti však také sledují pořady, jejichž sledováním si osvojují prosociální chování – učí se pomáhat, spolupracovat, konat věci ve prospěch druhých. Tyto děti jsou pak ochotnější pomoci ostatním, lépe spolupracují než děti, které sledují neutrální pořady. Nemůžeme plně obviňovat komunikační média ze špatné socializace dětí a mládeže. Stále zde působí vliv rodiny a přátel, který má na socializaci jedince zásadní podíl a který nelze zaměnit za vliv médií.¹⁹

2.1.6 Škola

Prostředím, které dítě určitým způsobem stimuluje a rozvíjí je škola. Pro některé žáky mohou být její požadavky a očekávání těžko splnitelné. Zpětnou vazbou jejich výkonu a chování je hodnocení, které může vést i ke snížení sebehodnocení. Pro dítě, které vyrůstá v rodině, kde považují školní prospěch za nepodstatný, či pro dítě, které je neúspěšné či má problém s adaptací, se škola stává bezvýznamným nebo ohrožujícím prostředím. Učitel může svým jednáním dítě ovlivnit. Jsou proto velmi důležité vztahy mezi učiteli a žáky.²⁰

¹⁹ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, T1emis 2004, str.47-50, ISBN 80-7312-038-0

²⁰ VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*: Praha, Portál 2004, str.47, ISBN 80-7178-802-3

3 Životní obtíže a krize, zátěžové situace

Jedním ze základních činitelů, které uvádějí v činnost prožívání a chování člověka, je schopnost přizpůsobení se ke změnám a vyrovnání se s nimi. Zátěžová situace je spojena s úzkostnými pocity – pod vlivem jednání z popudu intenzivních aktuálních emocí, afektů a nálad pak může jedinec vidět situaci hrozivěji, než tomu tak ve skutečnosti je. Někteří jedinci se v nepříznivé situaci snaží objevit svou chybu a hledají cestu, jak se se této chybou příště vyvarovat, jiní začnou úspěch racionalizovat – hledají případné „výmluvy“ v podobě špatného zdravotního stavu, který jim znemožnil zvládnout situaci lépe apod. Přecenění vážnosti situace a její bagatelizování může vést k poráženeckým úvahám a sebeobviňování.

Někteří mladí lidé se snaží nepříjemnosti a obtíže zlehčovat a popírají je s cílem uklidnit nejen okolí, ale také sami sebe. Vyhýbají se reálnému řešení situace – místo toho vyvolají zástupný konflikt s přáteli či rodiči. Tento přístup dává jedinci možnost úniku od situace, která je pro něho nepříjemná a od zodpovědnosti za možné důsledky. Skutečné útky mohou nahradit útky do světa fantazie, snění, počítačové virtuality, k užívání přírodních i syntetických narkotik. Okolní svět se stává nudným a hloupým.

Reakce dítěte či mladého jedince na obtížné situace není jen odrazem jeho momentálního tělesného či duševního stavu, ale také jeho dřívějšího sociálního učení. To jak v zátěžových situacích reagovali jeho rodiče. Člověk v raném dětství vnímá podněty nejcitlivěji. V období dospívání nastane pak situace, kdy na zátěžové situace reaguje tak, jak to viděl např. u rodičů. Přejímá i podobné taktiky řešení problému – útek, únik od reality, nadměrné užívání léků a alkoholu. Naopak dítě, které vyzoruje jiné chování a řešení problému u rodičů, pak v období dospívání přejímá jako vzor způsob řešení zátěžových situací a rodiče jsou mu dobrým příkladem.²¹

²¹ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, Themis 2004, str.159-164, ISBN 80-7312-038-0

Zátěžovými situacemi prochází téměř každý jedinec. Jsou nevyhnutelné, patří k životu. Lidé se rozlišují podle toho, jak se s těmito situacemi vyrovnávají – jaký je jejich postup při řešení obtíží, jak si rozloží své vlastní síly a jak využijí nabízené možnosti.²²

3.1 Co je to životní krize?

Krize je v krátkém čase se vyostřující situace, kterou postižený již není schopen překonat a pomocí vlastní strategie zvládnout vnější nebo vnitřní zátěž.

Krize se dá vysvětlit jako vyvrcholení, rozhodná chvíle a obrat ve vývoji. Výraz Krisis, který je původem řecký, pochází z původního slovesa Krino – oddělovat, vybírat, volit, rozhodovat. Ve starověkém Řecku tento pojem vyvolával vyhrcoené alternativy, bez možnosti přezkoumání či opravy výsledků – vítězství či prohra, právo či bezpráví, spásu nebo zatracení. V lékařském prostředí označoval tento výraz rozhodující stádium nemoci – organismus překonal zátěž a začíná se regenerovat, nebo je již tak vyčerpaný, že pacient umírá. V antickém dramatu znamenala krize vrchol konfliktu v ději. Následovala vnitřní duševní očista, a povznášející pocit z uměleckého díla.

V moderní době nabývá pojem krize další rozměr – porucha hospodářství přináší vysokou nezaměstnanost a s tím spojený pokles životní úrovně. Lidé, kteří mají ekonomický nedostatek častěji propadají zoufalství, smutku, sklíčenosti.

Americký psychiatr Paul Grof je přesvědčen, že původem depresí nejsou jen sociálně-ekonomické problémy, ale i poruchy osobnosti. Společensko-hospodářské problémy narušují duševní pohodu a psychické zdraví, ale vysvětlení těchto problémů je spíše záležitostí psychologickou než sociálně-ekonomickou. Velký vliv na duševní stabilitu, emoční rovnováhu a vznik chorobných nálad má duchovní zaměření člověka – vyznávané vnitřní hodnoty, osobnostní postoje a faktory, které překračují hranice osobnosti. Opírá se o výzkumy, které ukazují, že věřící jsou odolnější proti depresím. Lze

²² JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, Themis 2004, str.159-164, ISBN 80-7312-038-0

tomu rozumět tak, že každý člověk – bez sociálních rozdílů – může být postižen určitou krizovou situací (např. ztráta blízké osoby), ale každý se s touto zátěží vyrovnává jinak. Na tom, zda se jedinec zhroutlí či nikoli, se podílí více činitelů, nejen jeho sociální a ekonomické poměry. Vliv soudržné skupiny působí blahodárně v podobě citové podpory, duchovní péče a soudržnosti.²³

3.2 Traumatická krize

Jejími spouštěči jsou nečekané vnější podněty – pracovní úraz, dopravní nehoda, jejichž následkem je zranění, které omezí dosavadní kvalitu života, vleklé choroby s nepříznivou prognózou či silný emoční otřes, který je způsoben náhlou smrtí blízké osoby, spontánní potrat či narození postiženého dítěte. Citový šok také vyvolávají události, kterých byl postižený obětí či svědkem – fyzické napadení, týrání a ponižování vlastní osoby, či osoby blízké. Dalšími činiteli traumatické krize může být i náhlá výpověď ze zaměstnání či vyloučení ze studií, náhlá ztráta majetku, nevěra, rozvod. Neméně závažným činitelem pro bolestný zlom jsou katastrofy jak přírodní, tak i ty, které způsobí lidský faktor – ozbrojené konflikty, teroristické útoky, války. Psychické následky katastrof dostávají podobu akutní, chronické nebo opožděné posttraumatické stresové poruchy.

3.3 Obtíže a krize vzniklé v důsledku životních změn

Tyto krize spouští náhlé opuštění rodiny, domova, změna bydliště z důvodu přestěhování – jedinec ztrácí původní sociální vazby, ocitá se v cizím prostředí. Dalším spouštěčem může být i nečekané těhotenství u svobodné ženy. Těžkostí se může jevit i běžný sňatek, který souvisí se založením nové rodiny a spotřebou jejího zabezpečení. Pro tyto krize je příznačné, že toužebně očekávaná událost se mění ve zdroj stresu a nejistot. Bývá to v případech, kdy očekávání člověka nejsou naplněna a životní realita je jiná, než si představoval.

²³ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, Themis 2004, str.163-178, ISBN 80-7312-038-0

Zátěží pro mladého člověka může být i nástup do nového zaměstnání po ukončení školy. Nemusí být schopen plnit očekávání a požadavky, které jsou na něho kladeny. Roli zde hraje jak nedostatečná příprava ve škole na řešení problémů, tak i sociální zázemí na pracovišti, vztahy s kolegy apod.

Při nastartování krize u mladistvých také sehrává úlohu změna společenské role. I když může mnohý dospívající vzhledem připomínat dospělého, ostatní dospělí, na kterých je dosud závislý, na něho pohlíží stále jako na dítě a přiznávají pouze práva dítěte. To snižuje jeho sebeúctu a bývá to častým původem konfliktů, kterými si chtějí svou pozici vybojovat. Pro některé mladé lidi je tato adolescentní krize minimální, pro jiné se toto období může stát kritické. Příznivý či nežádoucí průběh této krize se odvíjí jak od duševního vývoje jedince tak i od sociální situace dospívajícího jedince. Jinak probíhá psychosociální zrání u jedinců, kteří vyrůstají v plně funkční rodině, kde mu jsou rodiče oporou a dobrým příkladem, a jiné je to u jedinců, kteří citově strádají v nefunkční rodině. Na hloubku krize nemá vliv hospodářská krize a sociokulturní zařazení rodiny. Ovlivňuje ji emoční ovzduší, které panuje mezi členy rodiny.²⁴

3.4 Deprivace

Pokud není saturována v dostatečné míře některá z objektivně významných potřeb, biologických či psychických, může tento stav vyústit v deprivaci. Tato zkušenost patří k závažným zátěžovým vlivům. Ovlivňuje aktuální psychický stav jedince i jeho další psychický vývoj.

Mezi základní potřeby, které musí být uspokojeny tak, aby zajistili přežití dítěte, jsou potřeby biologické. Pokud je naším cílem, aby se dítě vyvíjelo v psychicky zdravou osobnost, musíme zajistit uspokojování základních psychických potřeb. V současnosti je definováno pět takovýchto potřeb:

²⁴ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, Themis 2004, str.166-178, ISBN 80-7312-038-0

- **Potřeba určitého množství, proměnlivost a kvality vnějších podnětů** (organismus se naladí na žádoucí úroveň aktivity).
- **Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech** (z chaotických podnětů se s tímto stávají zkušenostmi, poznatky, strategiemi).
- **Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů** (přináší pocit životní jistoty a bezpečí).
- **Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty** (ze saturace vychází zdravé uvědomění vlastní identity).
- **Potřeba otevřené budoucnosti** (saturace přináší životu časové rozpětí, udržuje životní aktivitu a tím se předchází stagnaci).²⁵

V různých vývojových fázích člověka jsou období, kdy má jedinec zvýšenou citlivost k určitému typu deprivace. Například v raném věku je dítě citlivé na citové strádání. Důsledky takovéto deprivace jsou v tomto věku větší, nežli v pozdějším věku. Závažná a dlouhotrvající deprivace může být příčinou narušeného psychického vývoje a nerovnoměrného rozvoje některých složek osobnosti či vzniku specifických psychických odchylek. Rozlišujeme různé typy deprivace:

- **Deprivace v oblasti biologických potřeb** – jedná se např. o nedostatek jídla, spánku apod. – může ohrozit tělesné i duševní zdraví. Takto mohou strádat např. děti se syndromem CAN.
- **Podněťová deprivace** – jedinci chybí žádoucí množství a variabilita různých podnětů. Příčinou může být např. tělesné zdraví, špatně fungující rodina – tímto trpí např. postižení lidé.
- **Kognitivní deprivace** – strádání v oblasti potřeby učení. Zanedbávané dítě se nemůže vyvíjet podle svých požadavků, nemá příležitost k učení. Může se jevit jako mentálně postižené, i když mu pouze chybí potřebná zkušenost.²⁶

²⁵ MATĚJČEK Z., DYTRYCH Z.: *Děti rodina a stres*: Praha, Galén 1994, str.196-197, ISBN 80- 85824-06-X

²⁶ VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*: Praha, Portál 2004, str.53, ISBN 80- 7178-802-3

- **Citová deprivace** – prochází jí dítě, které strádá v oblasti zdravého citového vztahu s matkou či jiným dospělým.
- **Sociální deprivace** – nastává při omezení kontaktu s ostatními lidmi. Takto strádají chronicky nemocní lidé nebo postižení. Přispívá k tomu i sklon příbuzných takového jedince izolovat a neumožňují jim jiná setkání než se členy rodiny.²⁷

3.5 Fáze krize

V současné společnosti lidé přijímají každodenní události, aniž by to nějak změnilo jejich chování či jednání. Vnímají změny, ale i to, co je relativně stálé a neměnné. Pevné a trvalé skutečnosti nám dávají pocit jistoty a bezpečí. V životě však dochází ke zlomům, které natolik naruší trvalý stav věcí, že lidé nejsou schopni toto pojmout a vyrovnat se s tím. Tehdy dochází ke krizím. Průběh krize má tři fáze: alarmující, kritickou a integrační.

3.5.1 Fáze alarmující

Přichází s prvním střetnutím s nepříznivou událostí. Zpravidla trvá několik hodin až dnů. Objevují se první signály, které jedinec vnímá jako ohrožující a narůstá v něm nepříjemný pocit, že jde o vše podstatné. Pozbývají smysl všechny životní hodnoty, vzory a normy ztrácejí platnost. První konfrontace se zátěžovou situací znamená pro jedince šok, může být tedy nazývána fází šoku. Jedinec se soustředí na zvládnání emočních pochodů a úzkostných impulsů a nemá dostatek sil na hledání řešení, které by bylo reálné a dostupné. Když dojde k selhání kontroly nad emocemi a úzkostných impulsů, přichází strach, úzkost a obavy z budoucnosti.²⁸

²⁷ VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*: Praha, Portál 2004, str.53, ISBN 80- 7178-802-3

²⁸ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, T1emis 2004, str.48-50, ISBN 80-7312-038-0

3.5.2 Fáze kritická

V této fázi dochází ke ztrátě běžné sebekontroly. Rozumová složka osobnosti je utlumena. V případě pozdní pomoci a psychologické podpory, převládnu u jedince primitivní citové pochody. Přichází pocit životního ohrožení a znehodnocení. Jedinec má pak sklony k násilí, k agresivnímu jednání, které zaměří buď vůči okolí či proti vlastní osobě. Může propadnout depresím, ztrátě zájmu o práci, o přátele, ztrácí smysl života. Tato fáze trvá dny, týdny i měsíce. V této době dochází k obranným reakcím typu popření, bagatelizace či izolace od afektů, psychická regrese či touha po závislosti a něčí ochraně. Je zde riziko nadužívání psychoaktivních látek – to znamená útěk k alkoholu, drogám, lékům na spaní apod..

3.5.3 Fáze integrační

Nazývá se též fází reparační. Jedná se o stadium vyrovnání se se ztrátami a návrat k běžnému životu. Jedinec mobilizuje síly pro nová a vyhovující řešení. K této fázi nemusí jedinec dospět – pokud v druhé fázi nenajde naději na zlepšení situace, může dojít až k sebezničujícímu jednání, k útlumu ve vývoji, vzniku psychické poruchy. K tomu, aby se jedinec vrátil k běžnému životu, musí mít dostatek vůle, energie a odvahy. Je to velmi obtížné, vezmeme-li v úvahu, že dřívějších fázích mu právě těchto sil rychle ubývá. Tato fáze, kterou může nazvat i fází zpracování, trvá zpravidla 6-12 měsíců. V této době dochází k postupnému vyrovnávání se změnami, které souvisí s kritickou událostí, hledání nového smyslu života, životních možnostech, náhradních objektů, které jsou vyhovující a odpovídající představě jedince, k obnovení narušeného sebevědomí.²⁹

²⁹ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, Themis 2004, str.194-204, ISBN 80-7312-038-0

3.6 Krizový vývoj u dětí a mladistvých

Na rozdíl od dospělých, nemá mladý člověk dostatek potřebných zkušeností k rychlému a úspěšnému překonání zátěžové situace. Není dostatečně citově vyzrálý, bývá prchlivý, není schopen zcela zvládnout sebekontrolu. Nemá také dostatek schopností k jinému řešení a vybudování strategie. Mládež podhodnocuje rady a mínění dospělých, ale naopak nadhodnocuje mínění svých vrstevníků. Při zvládání zátěží u mladistvých proto hraje velkou roli emoční podpora a potvrzení správnosti jednání od vrstevníků.

Dítě se skupinou vrstevníků tráví více času než doma, při učení apod. a z toho důvodu ji rodiče vnímají jako negativní výchovný činitel. U dítěte či mladistvého, kde byl vývin morálních hodnot narušen již od raného vývoje může skutečně nastat situace, kdy ho skupina vrstevníků strhne směrem k asociálnímu vývoji. Na tuto cestu se může vydat nejen dítě či mladiství z neutěšených sociálních poměrů, ale i jedinec, který pochází z funkční rodiny. Nejen fungování rodiny ale i styl výchovy ovlivňuje vývoj člověka. Příliš přísná či naopak velmi uvolněná výchova spojená s rozmazlováním přivádí děti mezi skupiny vrstevníků, kde se cítí rovnocenným partnerem.

Typickým znakem dospívajících je zjednodušeně vyhraněné vnímání reality, odmítání rad dospělých, touha po svobodě a přiznání práv dospělých, zdůrazňování vlastního „rozumu“. Jsou citlivější a zranitelnější při projevech nesouhlasu s jejich jednáním, názory či chováním ze strany okolí. Kritiku vnímají jako snižování vlastní hodnoty.

I když se navenek tváří dospěle, v zátěžových situacích se vracejí k dětskému, nevyzrálému jednání. Trucovitě odmítají spolupráci s okolím, popírají a vytěšňují emoce. V tomto období přichází i riziko návyku nadužívání alkoholu a jiných návykových látek. Dospívající se stávají také vulgárními, ničí věci, napadají ostatní, poškozují i svou osobu. Tím ventilují vnitřní agresivní tlak, který v zátěžové situaci narůstá. Při zkratovém jednání jsou schopni opustit domov, školu a veškeré další jistoty, které doposud měli. Ne všichni

dospívající však musí nutně projít adolescentní krizí takto bouřlivým způsobem. Mnozí jí procházejí v klidu, bez konfliktů. Přijímají nabízené hodnoty a nemají potřebu cokoli měnit a přizpůsobí se požadavkům a normám.³⁰

3.7 Zvládání zátěžových situací

Každý člověk má jinou míru frustrační tolerance – tj. obecná odolnost vůči zátěžovým situacím. V současné době se používá pojem **hardiness** (pevnost, tvrdost). Chápeme ho jako vyjádření stupně odolnosti vůči zátěži. Dalším termínem používaným v souvislosti s mírou odolnosti je termín **resilience** (houževnatost, nezdolnost), který můžeme chápat jako schopnost odolávat v průběhu času. Nepříznivé události a jejich přečkání při zachované duševní rovnováze pomáhá člověku zvládnout a překonat komplex protektivních (mající ochranný účín) faktorů. *Je to schopnost vyrovnávat se s náročnými životními situacemi bez nepřiměřených, maladaptivních reakcí, využívat všech pozitivních možností, vynakládat úsilí na překonávání potíží, spojená s dostatečnou sebedůvěrou v tyto schopnosti, v možnost najít přijatelné řešení.*³¹

U různých lidí se frustrační tolerance nerozvíjí stejným způsobem. Je proto důležité:

- **Hodnocení a interpretace zátěžové situace** z pohledu jedince, zda ji považuje za ohrožující.
- **Jak jedinec tyto situace prožívá, jaké jsou jeho emoční reakce** – zda převládá úzkost, strach a beznaděj, či optimismus a s ním spojená důvěra ve zlepšení situace.
- **Schopnost udržet kontrolu nad situací**, chápat zátěž jako výzvu a přesvědčení, že ji dokáže zvládnout sám nebo s pomocí jiných.

³⁰ JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, Themis 2004, str.194-204, ISBN 80-7312-038-0

³¹ VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*: Praha, Portál 2004, str.54-55, ISBN 80-7178-802-3

- **Zda jedince zátěž aktivizuje směrem k hledání účelných způsobů řešení,** nebo zda jej ochromí a on rezignuje.
- **Zda je jedinec dostatečně pružný a je schopen zapomínat nepříjemné zážitky,** zda je schopen regenerace po traumatickém zážitku, či zda dál lpí na neúčelném způsobu reagování.
- **Schopnost využít všech pozitivních podnětů** – udržet sociální kontakty, přijmout pomocnou od ostatních a komunikovat o problému.

Mezi protektivní faktory řadíme i dostupnou sociální podporu. Má různý charakter – jde o pomoc rodiny, přátel, kolegů – je však důležité to, aby možnost takovéto podpory existovala a aby ji byl jedinec schopen rozpoznat a přijmout a následně využít. Absence sociální podpory bývá příčinou i následkem různých psychických problémů.³²

3.8 UVĚDOMOVANÉ OBRANNÉ REAKCE

Základními obrannými reakcemi při zátěžových situacích jsou útok a únik, které mají za cíl udržet resp. získat zpět ztracenou duševní rovnováhu psychickou pohodu. Z těchto dvou základních obranných reakcí pak vycházejí další způsoby vyrovnávání se se zátěží.

- **Útok** – snaha se zátěžovou situací bojovat. Jedinec se může zaměřit přímo na zdroj ohrožení nebo na náhradní objekt. Agrese může jedinec obrátit i proti sobě samému. Význam zde má účinnost – zda toto jednání vede k žádoucím výsledkům a účinku. Společnost netoleruje agresi, která se projevuje negativně – porušováním sociálních norem a omezováním práv ostatních. Socializovaná a pozitivní obměna agrese je asertivita – schopnost sebeprosazení, saturace potřeb v rámci platných norem.

³² VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*: Praha, Portál 2004, str.54-55, ISBN 80-7178-802-3

- **Únik** – snaha ze zátěžové situace utéct. Způsoby mohou být různé – skutečný útěk, přenesení řešení situace na jinou osobu či vzdání se naděje na uspokojení. Při úniku jedinec může buď problém přímo popřít, odmítá ho, nebo odmítá jakékoli řešení situace.
- **Coping** – vědomá volba určité strategie, která vede k vyřešení problému a vyrovnání se se zátěžovou situací. Jedinec je schopen posoudit situaci a zhodnotit své možnosti. Smyslem a cílem je zlepšení celkové situace. Rozlišujeme dva typy přístupu k řešení:
 - **Coping zaměřený na řešení problému** – vyplývá z představy, že jedinec je schopen problém řešit a dosáhnout cíle. V případě, že toto jedinec dokáže, je schopen zátěž i lépe zvládnout. Usiluje o samostatnost při řešení situace, hledá skutečnou nebo jen symbolickou podporu u ostatních.
 - **Coping zaměřený na udržení přijatelné subjektivní pohody** – vychází z možnosti, že problém není možné řešit a je tedy nutné změna přístupu k němu. Pokud jedinec změní postoj, nalezne přijatelné vysvětlení a odpovídající přístup, má možnost problém vyřešit. Pokud např. jedinec utrpí nějakou ztrátu, na které už nic nezmění, je třeba, aby se s tím naučil žít, smířit se se situací. Pokud se jedinec smíří se situací a vzdá se toho, co je nedosažitelné, hledá a nachází jiné uspokojí či smysl života.
 - **Sebeznevýhodňující strategie** – jedinec z obavy ze selhání předem vyloučí možnost pozitivního řešení. Dochází zde ke zbytečné rezignaci a k vyšší pravděpodobnosti k neúspěchu – jedinec se s ním již předem smířil.³³

³³ VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha, Portál 2004, str. 57-60, ISBN 80-7178-802-3

3.9 Obranné reakce plně neuvědomované

Mají podobný význam jako uvědomované obranné reakce. Liší se mírou zkreslení skutečnosti, podle účinnosti – tj. zda pomáhají jedinci se se zátěží vyrovnat nebo naopak.

- **Popření** – obrana spočívá v tom, že jedinec se brání přijmout jakékoliv nepříjemné informace či stavy. Přijímá pouze takové informace, které pro něho nejsou ohrožující.
- **Potlačení a vytěsnění** – oblast vlastního vědomí - snaha zbavit se subjektivně nepříjemných pocitů, pohnutek a myšlenek. Obsahy vědomí, které byly vytěsněny, fungují i nadále, ale jsou v pozmeněné podobě, nejsou již pro jedince ohrožující.
- **Fantazie** – nahrazuje nepříjemné zážitky nereálnými, ale pro jedince uspokojivými zážitky.
- **Racionalizace** – snaha o zvládnutí situace zdánlivě logickým přehodnocením.
- **Sublimace** – přeměna nedostupného způsobu uspokojení v jiný, dostupný a přijatelný.
- **Regrese** – odmítání samostatnosti, vytváření závislosti na okolí. Toto jednání přináší aktuální úlevu a dočasné vyrovnání se se situací. Existuje zde však riziko vzniku závislosti na osobě, ke které se jedinec upíná.
- **Identifikace** – jedinec se ztotožňuje s někým obdivuhodným a tím se pokouší posílit vlastní hodnotu. Připisuje si žádoucí vlastnosti dané osoby. Může to být známkou přechodné nebo zásadnější neschopnosti vytvořit si vlastní identitu .
- **Substituce** – hledání náhradního cíle. Jedinec nahradí nedosažitelné uspokojení jiným, které se jeví jako dostupné i když mnohdy nevyhovující.
- **Projekce** – promítání vlastní názory nebo obavy do jednání ostatních. Jedinec často přisuzuje své vlastní chyby druhým, očekává také chování, ke kterému sám inklinuje.

- **Rezignace** – reakce na dlouhodobou zátěžovou situaci. Jedinec se předem vzdává naděje na zlepšení situace, je pasivní a apatický. Protože nic neočekává, nemůže být zklamán – to je obranný efekt rezignace.

Jednotlivé zátěžové situace mohou mít různý subjektivní význam. Každý člověk se s nimi vyrovnává svým způsobem. Jedinec může některé situace zvládat a s jinými situacemi se nedokáže vyrovnat.³⁴

3.10 Odolné děti

Pokud jsou děti vystaveny většímu počtu rizikových vlivů, můžeme se domnívat a předpokládat, že z nich vyrostou nešťastní lidé se sociálním i psychologickým postižením. Studie však prokázaly, že z části dětí, které jsou vystaveny třem a více rizikovým faktorům, vyrostou psychologicky i sociálně zdraví dospělí jedinci, které se chovají zcela v souladu s normami dané společnosti. Proč jsou některé děti vůči stresu a zátěžovým situacím odolnější, než ostatní? Na tuto otázku hledá odpověď řada odborníků.

František Koukolík ve své knize *Vzpouora deprivantů: Nestvůry, nástroje a obrana*, uvádí, že během výzkumů, které probíhaly ve 20. století, a které se zabývaly otázkou odolných dětí, bylo zjištěno, že existují vlivy, které podporují u ohrožených dětí duševní i tělesné zdraví. Jsou to tzv. salutogenní vlivy – vlivy zdraví vytvářející. Těchto vlivů bylo zjištěno celkem 23, z toho 11 je záležitostí individuální charakteristiky – jsou více či méně vrozené, a 12 faktorů je dáno příznivým vlivem okolí. V následujících dvou kapitolách jsou tyto vlivy seřazeny tak, jak autor ve své publikaci uvádí.³⁵

³⁴ VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*: Praha, Portál 2004, str. 57-60, ISBN 80-7178-802-3

³⁵ KOUKOLÍK F., DRTILOVÁ J.: *Vzpouora deprivantů: nestvůry, nástroje a obrana*: Praha, Galén 2011, str. 243, ISBN 978-80-7262-814-8

3.10.1 Salutogenní vlivy dané dědičností

- **Energické dítě** – energií nabitě děti a dospívající, kterým nevadí účelná námaha a kteří rádi pracují. Zvládají více činností – škola, sport, hudba, různé výpomoci apod.
- **Úspěšné zvládnutí problémů** – jedinci zvládají zátěž bez paniky, situaci předem nevzdávají, vytrvají i při prvních obtížích.
- **Dobrá kontrola impulsivity** – dobře zvládají vlastní impulsy, soustředí se, podráždění je až výrazný podnět.
- **Autonomie** – nezávislé, svébytné osobnosti, již velmi brzy jsou sami sebou.
- **Dobře vyvinutá schopnost spolupracovat** – jedinci dobře spolupracují se svými vrstevníky i okolím. Navazují, udržují a rozvíjejí přátelské vztahy, jejichž hodnotu si uvědomují.
- **Sebeúcta** – jedinci si jsou vědomi své hodnoty, záleží však také na rodičích a dalších citově a sociálně zainteresovaných jedinců, zda jim tuto hodnotu dají či vezmou.
- **Intelektové schopnosti** – jedinci jsou zvědaví, mají zájem o nové informace, dobrý prospěch ve škole, sami dovedou vyhledat pomoc nebo radu.
- **Zlepšování vlastní situace** – projevuje se zájmem o prohlubování a rozšiřování dovedností, zvyšováním kvalifikace.
- **Sebekontrola** – v dospívání si jedinec uvědomí, že může ovlivnit svou životní dráhu.
- **Koníčky a zvláštní zájmy** – sport, kluby, různé soutěže apod.
- **Tvořivost** – podíl odolných dětí, kteří v dospělosti byly umělecky tvořiví je nepatrný. *Předpokládáme, že kromě křehčího tělesného zdraví je cena za přežití právě v této oblasti.*³⁶

³⁶ KOUKOLÍK F., DRTILOVÁ J.: *Vzpoura deprivantů: nestvůry, nástroje a obrana*: Praha, Galén 2011, str. 243, ISBN 978-80-7262-814-8

3.10.2 Salutogenní vlivy dané prostředím

- **Důvěřující a skutečně hluboký vztah alespoň k jednomu z rodičů** – jako zevní faktor je nejčastěji uváděný vřelý, chápatelý a laskavý vztah k dítěti alespoň jednoho z rodičů.
- **Společně sdílené hodnoty** – jedinci převzali hodnoty a normy od svých rodičů, rodiče jedince učili být nezávislí, svědomití, poctiví, pracovití.
- **Jasná pravidla soužití a normy života v rodině** – výchova těchto jedinců v rodině byla pevná, avšak bez autoritářských či všepovolujících projevů. Každý v rodině měl své úkoly, které plnil.
- **V rodině byly nejvýše čtyři děti** – více dětí je již obtížné zvládnout, není čas věnovat se každému zvlášť.
- **Otevřenost rodině** – naprostá otevřenost v rodině, možnost vyjádření svých pocitů a sdílet je alespoň s jedním rodičem.
- **Další citově významný jedinec** – mnoha dětem, kteří neměli dobrý vztah s rodiči, pomáhali další pro děti citově významní lidé, kteří nebyli příbuznými.
- **Další pečující jedinci mimo rodiče** – dospělí příbuzní lidé – tety, strýci, nevlastní rodiče, kteří nahrazují péče vlastních rodičů.
- **Matka, která má trvalé zaměstnání a pracuje mimo vlastní domácnost** – zajímavým faktem je, že míru psychosociálního tlaku snižuje i tento faktor.
- **Skutečnost, že jde o jediné nebo nejstarší dítě** – pokud jsou citové či hmotné zdroje omezené, je pro dítě výhodou, pokud je jedináček nebo nejstarší z dětí.
- **Schopnost pomáhat, pokud byli o pomoc požádáni** – jedinci pomáhali sourozencům, handicapované matce. Neměli problém pomoci i sousedovi, pokud o to požádal. Zpravidla v průběhu spolupráce navázali přátelský vztah.

- **Pomoc plynoucí ze společenských zdrojů** – v 50. a 60. letech, kdy tento výzkum probíhal, bylo zajímavým faktem, že ohroženým dětem nejméně pomáhaly instituce zdravotnické, sociální či církevní, což bylo proti všemu očekávání.

O těchto vlivech, které ohroženým dětem propůjčují odolnost, a které umožňují, že z ohroženého dítěte vyroste psychicky i sociálně normální dospělý jedinec by měli vědět rodiče i prarodiče, kteří o malé děti pečují, pedagogičtí pracovníci, sportovní trenéři a další lidé, kteří ovlivňují výchovu a vývoj dítěte a kteří odpovídají za jiné lidi.³⁷

³⁷ KOUKOLÍK F.,DRTILOVÁ J.: *Vzpouira deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*: Praha, Galén 2011, str.240-244, ISBN 978-80-7262-814-8

4 Vybrané emoce u dětí a mládeže

Život jedince provázejí a ovlivňují emoce. V určitých situacích zakoušíme různé tělesné počitky, které jsou různé intenzity. Jsou lidskou součástí, projevem lidského života. Jsou definovány čtyři základní emoce: hněv, strach, smutek a radost. Tyto emoce však svými kombinacemi umožňují projev mnoha dalším emocím.

Příchodem na svět se dítěti začínají utvářet emoce. Postupně se dítě musí učit, jak své emoce zvládat. Informace jak zvládat emoce, jak s touto energií zacházet poskytují dítěti dospělí, především rodiče.³⁸

4.1 Hněv

Pud, který člověka přinutí bojovat za sebe. Znamená to, že pokud se člověk „naštve“ odůvodněně a právem, může se tím pohnout dopředu, vyřešit nějaký problém. Je však velmi těžké naučit se tuto emoci zvládnout a vypořádat se s ní. Prvním popudem při návalu hněvu je udeřit. Je to přirozená reakce, ale není zcela žádoucí a proto ji musíme upravit, najít jiné řešení.

Pokud chtějí dospělí naučit své děti zvládat hněv, musí sami umět svůj hněv zvládat, zmírnit a usměrnit jej tak, aby nikomu neublížili. Pokud má člověk pocit, že je s ním špatně zacházeno, musí být schopen se ozvat, říci to nahlas. Nevládnutelný a potlačovaný hněv by mohl přejít v zuřivost, která se již nedá usměrnit. Dítě, které se neumí „zdravě naštvat“ může být svými vrstevníky považováno za slabocha a může se stát např. obětí šikany. Naopak dítě, které hněvá přespříliš se stává postrachem vrstevníků a je neoblíbené. Jak jim pomoci najít správnou rovnováhu mezi oběma extrémny?

- **Naučit je slovy projevit svůj hněv** – nahlas říci, že se zlobí a proč tomu tak je
- **Dát jim zpětnou vazbu** – vnímat jejich pocity a mluvit o nich

³⁸ BIDDULPH S.: *Proč jsou šťastné děti šťastné*: Praha, Portál 2012, str.58-62, ISBN 978-80-7367-864-7

- **Zdůraznit, že hrubost a bití je nepřijatelný způsob** projevu hněvu. Hned řešit každý projev agresivity dítěte, vyvodit z něho negativní důsledky pro dítě. Říci mu jiné řešení a trvat na tom, aby to dítě udělalo namísto toho, aby ihned udeřilo.
- **Pomoci jim vyjádřit se pozitivně**, říci co chtějí, ne pouze to co nechtějí.
- **Dělat to, co chceme, aby dělali děti.** Ne pouze o tom mluvit. Příkladem jim ukázat co od nich vyžadujeme.

Rodiče, kteří dávají svůj hněv najevo a umí s ním pracovat a zvládat ho, naučí své děti bojovat s touto emocí lépe, než rodiče, kteří jsou laskaví a svůj hněv potlačují. Pro dítě je důležité vědět, že i když se na ně rodiče rozzlobí, projeví se to bez nadávek a ponižování, a že jsou stále milováni. Stačí jen otevřeně mluvit o svých pocitech, zdůvodňovat je.³⁹

4.2 Smutek

Dítě vnímá a prožívá smutek stejně jako dospělí. Prvotním a zcela přirozeným projevem smutku je pláč. Bylo zjištěno, že při pláči se uvolňují chemické látky ze skupiny endorfinů, které blokují receptory bolesti. V době největšího zármutku je tak postaráno o znecitlivění a postupné hojení.

Pokud dítě pláče, měli by dospělí uklidnit především sami sebe a být s ním. Při smutku někdy dítě vyžaduje přítomnost rodičů, jejich objetí a někdy chce být dítě o samotě.⁴⁰

Při úmrtí rodiče se dítě musí vyrovnat s neodvolatelností této události. Akutní truchlení takovéto ztráty lze zaznamenat již u dětí na konci kojeneckého věku a ve stoupající míře u batolat a předškolních dětí. Nejčastějšími příznaky smutku jsou v tomto případě uzavřenost do sebe, skleslost, apatie, nechutenství, zpětný vývoj, různé fobie, neurotické potíže, předvádivé a provokativní chování. Období truchlení je různě dlouhé a probíhá v různých intenzitách. Dítě prochází fázemi ohromení, beznaděje a

³⁹ BIDDULPH S.: *Proč jsou šťastné děti šťastné*: Praha, Portál 2012, str.58-62, ISBN 978-80-7367-864-7

⁴⁰ BIDDULPH S.: *Proč jsou šťastné děti šťastné*: Praha, Portál 2012, str.58-62, ISBN 978-80-7367-864-7

smíření. Silné emocionální poruchy, ke kterým může dojít, trvají krátce a uzdravení je úplné a trvalé.

Smutek dítěte v případě úmrtí někoho blízkého je třeba respektovat. Svůj smutek by mělo prožít v ochranné atmosféře, kterou mu poskytnou dospělí. Dospělí by měli být dítěti k dispozici, chovat se upřímně. *Dobře prožitý smutek je pozitivním činitelem ve výstavbě lidské osobnosti.*⁴¹

4.3 Strach

Prožívání této emoce je nepříjemné, přesto je strach přirozenou a užitečnou součástí člověka v průběhu celého jeho života. Člověk se díky strachu vyhýbá nebezpečným situacím, ohrožení, mobilizuje své síly k překonání ohrožujících situací. Kromě přirozeného strachu, jehož projevy jsou zvládnutelné a odpovídají příslušné vývojové fázi, existuje také strach, při kterém jeho ochranná funkce zaniká. Pokud je jedinec ovládan strachem v této podobě, není schopen zdravě zvládat každodenní zátěže. Takovéto patologické projevy strachu mají za následek vznik duševních poruch.

V průběhu života člověka se vyskytuje několik podob strachu. Určité formy strachu jsou specificky spojeny s určitými vývojovými obdobími.⁴²

4.3.1 Novorozenecké a batolecí období

Nepříjemné prožitky pomáhá dítěti zvládat dospělá osoba, která o dítě pečuje, nejčastěji matka. Dítě na nelibé podněty reaguje pláčem, křikem, uhýbáním. Matka by měla být schopna rozpoznat povahu napětí a pomoci vhodným způsobem dítěti vytvořit

⁴¹ MATĚJČEK Z., DYTRYCH Z.: *Děti rodina a stres*: Praha, Galén 1994, str.103-111, ISBN 80-85824-06-X

⁴² MICHALČÁKOVÁ R.: *Strach v období rané adolescence*: Brno, Barrister & Principal 2007, str.37-46, ISBN 978-80-87029-15-2

spojení mezi určitým tlakem a určitým prostředkem na jeho odstranění. Tím se dítě učí rozlišit jednotlivé prožitky.

Jednou z klíčových podmínek zdravého vývoje je kvalita prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Důvěra v nejbližší prostředí je důležitým předpokladem pro budoucí zdravou víru dítěte v okolní svět, ve vztahu s druhými lidmi a v sebe sama.

V období kolem sedmého měsíce věku je již dítě schopno rozpoznat matku od cizího člověka. Pokud se v jeho blízkosti objeví cizí člověk, může na tuto situaci reagovat strachem, zvláště pokud matka není přítomna. Tato reakce mizí v průběhu druhého roku věku dítěte. Strach z cizího člověka je předpokladem pro vznik separační úzkosti. Je to reakce dítěte na odloučení od matky. V tomto období je také počátek strachu z výšky či hloubky.

4.3.2 Předškolní věk

V tomto vývojovém období jsou strachy vázány na události, které se týkají prostředí dítěte. přetrvává strach z odloučení od rodičů, narůstají strachy, které jsou spojené s určitými kvalitami prostředí. Častý je strach ze tmy nebo tmavých prostor (tento strach přetrvává po celé dětství), strach ze zvířat. Další strach v případě dítěte předškolního věku přichází s narozením sourozence. Přichází obavy a nejistota, zda rodiče nebudou mít raději mladšího sourozence. Dítě přichází o částečnou pozornost pečujícího rodiče.

K těmto konkrétním strachům se v tomto období přidávají i strachy, které jsou vázané na představy. Děti se bojí strašidel, nestvůr, duchů apod. výskyt těchto strachů je vázán na určité situace, nejčastěji v noci, před usnutím, když je dítě samotné.⁴³

⁴³ MICHALČÁKOVÁ R.: *Strach v období rané adolescence*: Brno, Barrister & Principal 2007, str.37-46, ISBN 978-80-87029-15-2

4.3.3 Školní věk

Strach z imaginárních bytostí a jevů přetrvává na počátku tohoto období. Chlapci na pohádky a nestvůry přestávají věřit dříve než děvčata.

V tomto období přichází strach ze zranění, z lékařských zákroků a z nemoci, z bolesti. Podílejí se na tom vlastní negativní zkušenosti.

Školní prostředí může být zdrojem mnoha různě motivovaných strachů. Škola je pro dítě autoritou, jejím pravidlům se přizpůsobuje jak dítě, tak jeho rodiče. Zatímco dosud si dítě v rámci prostředí inicializovalo kontakt s dospělými samo, školní prostředí tuto možnost omezuje a řídí pravidly. Dítě se obává dlouhé separace od rodičů, má strach ze vztahu s učiteli a spolužáky, ze zkoušení a učení, s přestupem do jiné třídy či školy atd. Dítě v tomto období také postupně začíná srovnávat své výkony s výkony svých vrstevníků. Dítě začíná mít strach z vlastní neschopnosti konkurovat vrstevníkům, z navazování přátelských vztahů.

Do doby mezi 9.-11. rokem věku začíná dítě prožívat strach ze smrti. Důležitou součástí vývoje dítěte je přijetí definitivnosti smrti. Tento strach provází s určitými specifiky člověka po celý život.

4.3.4 Dospívání

V tomto období prochází člověk mnoha biologickými, psychickými i sociálními změnami. Je spojeno s řadou specifických nejistot, rozporů a protichůdných postojů. To podporuje pro toto období typické obsahy strachů.

V tomto období člověk hledá vlastní identitu a vytváří vztahy k okolnímu světu. Přináší to strach z vlastního selhání, ze sociálního odmítnutí, s vlastní nedostačivostí.

Začínají se rozvíjet partnerské vztahy. Dospívající usilují o navázání partnerského vztahu, ale naráží na vlastní nezkušenost v partnerském chování. To může být zdrojem celé řady obav a nejistot. Obavy z nezvládnutí vztahu pak může posilovat tlak vrstevníků, kteří

tuto zkušenost již mají nebo se tak prezentují. Zvyšuje se strach ze smrti. Pro dospívajícího představuje smrt jako konečné odloučení téma, kterému věnuje zvýšenou pozornost.⁴⁴

⁴⁴ MICHALČÁKOVÁ R.: *Strach v období rané adolescence*: Brno, Barrister & Principal 2007, str.37-46, ISBN 978-80-87029-15-2

5 Klíče pro život

Od dubna 2009 realizovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy spolu s Národním institutem dětí a mládeže čtyřletý národní projekt Klíče pro život – rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání. Základním pilířem se staly dva strategické dokumenty – Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013 a Strategie celoživotního učení v ČR. Tento projekt je určen pro pedagogy volného času, vychovatele i dobrovolníky, kteří pracují s dětmi a mladými lidmi do 30 let v jejich volném čase. Jeho cílem bylo vytvořit systém, který by podporoval rozvoj zájmového a neformálního vzdělávání, zvýšit jeho kvalitu a rozšířit nabídku tohoto typu vzdělávání.⁴⁵

Jedním z výzkumů, které probíhaly v rámci tohoto projektu, byl výzkum Zdravé klima v zájmovém a neformálním vzdělávání.

5.1 Zdravé klima v zájmovém a neformálním vzdělávání

Neformálním vzděláváním se rozumí vzdělávání, které je organizované mimo rámec školského systému. Zájemcům nabízí rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů založených na uceleném systému hodnot.

Šetření tohoto výzkumu bylo zaměřeno na současnou situaci dětí a mládeže, které jsou ohroženy sociálním vyloučením. Pojem zdravé klima znamená, že v organizacích, které se zabývají zájmovým a neformálním vzděláváním, vznikne ideální stav, který pro děti a mládež bez ohledu na jejich sociální zázemí, původ a speciální vzdělávací potřeby zaručí bezpečné, tolerantní a interkulturní prostředí.

Pro děti, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, jsou velmi důležité a cenné služby NZDM, které v současné době díky své dostupnosti a otevřenosti plní nenahraditelnou úlohu.⁴⁶

⁴⁵ http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/O_projektu/Klice_pro_zivot_letak.pdf str. 1 (19.8.2013)

⁴⁶ <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1273140196.pdf> str. 3-5 (19.8.2013)

Za cíl výzkumu bylo stanoveno popsat rodinné zázemí dětí a mládeže, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, jak tráví svůj volný čas, co ovlivňuje jejich rozhodování jak trávit volný čas, jaké mají hodnotové orientace, vztah ke škole, s jakými problémy se setkávají a jak je řeší a na základě těchto poznatků a získaných informací vytvořit profil mladého člověka, který je ohrožen sociálním vyloučením.⁴⁷

5.1.1 Hlavní zjištění

Ohrožené děti a mládež jsou vystaveny mnoha negativním faktorům. Dle odpovědí respondentů bývá rodina k chování dětí shovívavá, neprojevuje velký zájem o to, jak děti tráví svůj volný čas. Pokud dítě pochází z rodiny, kde je více sourozenců, je pravděpodobné, že rodiče nemají čas zajímat se o volný čas dětí. Ve školských institucích mají respondenti problémy s chováním a částečně i prospěchem. I když většina dotazovaných navštěvuje školská zařízení pravidelně, učitelé patří mezi nedůvěryhodné osoby a respondenti se jim nesvěřují se svými problémy.

Ve volném čase se dle odpovědí respondentů, děti příliš nevěnují rozvoji svých zájmů a koníčků. Jedinou organizací, která se zabývá volnočasovými aktivitami dětí a mládeže, a kterou respondenti navštěvují, je NZDM.

Respondenti prožívají a musí řešit stejné problémy jako jejich vrstevníci. Třetina však tyto problémy vnímá jako obtížně řešitelné a pětina jako momentálně neřešitelné. Můžeme z toho vyvodit, že sociální dovednosti těchto dětí a mládeže nejsou na takové úrovni jako u ostatních vrstevníků.

Dle odpovědí respondentů bylo zjištěno, že se ve většině setkávají u svých kamarádů s rizikovými projevy chování – kouření tabáku 86%, pravidelné pití alkoholu 65%, kouření marihuany 59%. 40% respondentů uvedlo, že se u svých kamarádů také setkala

⁴⁷ <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1273140196.pdf> str. 3-5 (19.8.2013)

s projevy násilí na ostatních, nelegálním sprejerstvím a hrou na výherních automatech. Se zvyšujícím se věkem respondentů výskyt těchto projevů chování narůstá. V období 14 let věku dochází ke zhoršenému postoji ke vzdělání a k autoritám.

5.1.2 Typický klient NZDM – dle závěru výzkumu

Typickým klientem NZDM dle závěru výzkumu Zdravé klima v zájmovém a neformálním vzdělávání je chlapec ve věku 14 let. Žije v rodině s oběma rodiči a jedním sourozencem. Rodiče projevují zájem o školní výsledky, vyplnění volného času a názory klienta jsou v pozadí jejich zájmu. Klient má v rodině své povinnosti, částečné soukromí, bývá svědkem častých hádek mezi rodiči. Chtěl by zlepšit vztahy mezi rodiči a sourozenci, prohřešky jsou řešeny domluvou nebo domácím vězením.

Co se týká vzdělání, je žákem základní školy a dle všeho bude pokračovat ve vzdělání na střední odborné škole či učilišti bez maturity. Dle svého hodnocení dosahuje ve škole lepšího průměru, vyučování ho příliš nebaví a přípravě učiva nevěnuje dostatek času a pozornosti. V přípravě do školy mu pomáhá matka.

Problémy klienta se týkají mezilidských vztahů a školy, jsou však většinou řešitelné. Neproblémovější jsou vztahy se sourozenci, kamarády a učiteli. V životě se cítí spíše šťastný, a je spokojen i s okolím, ve kterém žije.

Volný čas příliš netráví při organizovaných zájmových aktivitách. S kamarády se setkává venku a NZDM. Prázdniny tráví doma, návštěvami u příbuzných a někdy na dovolené s rodiči. Televize a internet jsou jeho každodenními společníky, sport má na programu v průměru jednou týdně. Restaurační zařízení a diskotéky prozatím nenavštěvuje, a pokud ano, jednou týdně. Většina jeho nejbližších přátel kouří tabák a marihuanu, pije alkohol, hraje na výherních automatech a dopouští se násilí na ostatních. Od rodičů dostává kapesné cca 500,- Kč na měsíc a přivydělává si na brigádách.⁴⁸

⁴⁸ <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1273140196.pdf> str. 8-11 (19.8.2013)

6 Závěr teoretické části

V teoretické části jsou zmíněny faktory, které ovlivňují vývoj dětí. Dětství a dospívání je obdobím změn a úspěšný vývoj a přeměna dítěte a dospívajícího je ovlivněn mnoha faktory. Rizikové chování může být určeno geneticky, jeho vznik je však také ovlivněn prostředím. Hranice změny v chování dětí a mládeže je velmi křehká. Špatná péče rodiny, zneužívání a týrání dětí, ztráta blízkého člověka a další závažné zátěžové situace, to vše jsou faktory, které ovlivní další vývoj dětí.

V současné době je dětem a mládeži, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, nabídnuta možnost využít služeb nízkoprahových zařízení, především Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, které je pro ně určeno. Klienti jsou zde v anonymitě, nejsou nijak organizovaní, mohou přicházet a odcházet tak, jak jim to vyhovuje. Nezřídka zde najdou to, co doma postrádají – porozumění, péči, pomoc, radu. Vznikají zde nová přátelství, učí se vzájemné toleranci, řeší zde své problémy. Sociální pracovníce společně s dobrovolníky zde věnují klientům pozornost, péči a vytvářejí společně s nimi programy, které je mohou zaujmout.

Naše společnost by si měla uvědomit důležitost a cennost těchto zařízení a nevidět v nich „doupata“ pro záškoláky, narkomany, násilníky apod. Právě pro děti a mládež s touto nálepkou jsou tato zařízení určena a tato část naší populace tam hledá pomoc. A my jsme povinni jim tuto pomoc poskytnout. Nezřídka se děti a mládež ocitnou na šikmé ploše právě vinnou dospělých. Necitlivé zacházení, lhostejnost a přílišná zaneprázdněnost dospělých jsou mnohdy impulsem, který způsobí zlom ve vývoji a chování dítěte. A dospělí jsou následně povinni podat takovému dětem a mládeži pomocnou ruku.

7 Praktická část práce

7.1 Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je zmapovat motivy, které přivedou klienty do kontaktu s NZDM. Dále bude cílem práce zachytit, do jaké míry využívají klienti služby, které NZDM nabízejí. Další částí výzkumného úkolu bude zjistit strukturu klientů NZDM. V rámci kontaktu s klienty bude také zjišťována míra jejich spokojenosti se službami v NZDM.

Pro šetření, které budu provádět v praktické části bakalářské práce, jsem si vybrala dvě NZDM – Bongo v Týně nad Vltavou a V.I.P. v Českých Budějovicích.

Praktická část práce ověřuje následující výzkumné předpoklady:

1. Lze předpokládat, že typickým klientem NZDM je chlapec ve věku 12-15 let, tedy chlapec v období puberty.
2. Lze předpokládat, že typický klient NZDM žije v úplné rodině.
3. Lze předpokládat, že většina klientů navštěvuje NZDM Bongo a V.I.P. jen pro využití volnočasových aktivit.

Výzkumné otázky:

1. Co přivádí klienty NZDM Bongo a V.I.P. do těchto zařízení poprvé?
2. Co motivuje klienty k dalším návštěvám těchto zařízení?
3. Jaká je nejčastější věková kategorie klientů těchto zařízení?
4. Co klienti nejvíce využívají z programu, který uvedená NZDM nabízí?
5. Do jaké míry a jak vnímají poslání NZDM?

7.2 Metodologie výzkumného šetření

Pro svou práci jsme zvolila kvantitativní výzkum pomocí dotazníkového šetření. Dotazníky jsem s klienty vyplňovala osobně, v prostorách jim blízkých a známých – přímo v NZDM Bongo a V.I.P.. Výhodou této metody byla v tomto případě návratnost dotazníků. Všichni klienti, se kterými jsem pracovala dotazník vyplnili a odevzdali. Zároveň jako velké plus jsem zaznamenala přímý kontakt s klienty obou zařízení, což by v případě elektronického zaslání dotazníků nebylo množné.

Dotazník obsahoval 21 otázek. 19 otázek bylo uzavřených a klienti mohli vybírat z nabízených možností. 2 otázky byly otevřené – týkaly se věku klienta a doby, po kterou NZDM navštěvuje. V dotazníku byla použita i vícestupňová škála hodnocení. Dotazník jsem zpracovala zábavnou formou, při otázkách s vícestupňovou škálou jsem k vyjádření hodnocení použila „smajlíky“, které měli klientům zjednodušit jejich volbu hodnocení.

7.3 NZDM Bongo

NZDM Bongo v Týně nad Vltavou vzniklo za pod záštitou Farní charity v roce 2005. Nemalé úsilí zaměstnanců charity, řady dobrovolníků a mládeže v Týně nad Vltavou bylo korunováno úspěchem a v roce 2005 se otevřely brány NZDM Bongo. V Bongu pracují 3 sociální pracovníce a několik dobrovolníků. Pravidelně sem dochází psycholožka, ve spolupráci s Městskou policií, Policií ČR, organizací Jihočeský streetwork a dalšími zde probíhají diskuze a programy na preventivní témata. Pracovnice NZDM Bongo pořádají dny otevřených dveří, aby obyvatelům města přiblížili činnost zařízení a odbourali předsudky o klientech a činnosti klubu.

Klienti se zapojují do různých kulturních, sportovních a výtvarných akcí. Chloubou klientů tohoto zařízení je každoroční charitativní koncert Rock pro Bongo. Zde vystupují klienti NZDM Bongo, kteří pravidelně zkouší v hudební zkušebně klubu a společně s dalšími pozvanými kapelami zde předvádí početnému publiku to, co se naučili.⁴⁹

⁴⁹ <http://tyn.charita.cz/res/data/003/000538.pdf> (27.1.2014 str. 13-14)

7.4 NZDM V.I.P.

NZDM V.I.P. vzniklo v roce 2008. Je součástí programů Městské charity České Budějovice. Toto NZDM vzniklo v souvislosti s potřebou zajistit dětem a mládeži žijícím v lokalitě Palackého náměstí v Českých Budějovicích zázemí, kde by našli potřebnou pomoc a podporu a zároveň jim ukázat jak lze využít volný čas a ukončit jejich bezcílné potulování po ulicích a parcích. V rámci tohoto NZDM pracují dva kluby – Klubík je zařízení pro děti ve věku 3 – 11 let a Klub pracuje s dětmi a mládeží ve věku 12 – 26 let. NZDM V.I.P. provádí také terénní práci v rodinách klientů. Nejčastějšími problémy, které pracovníci NZDM řeší, jsou drogy a alkohol, problémy se školou a problémy s trávením volného času.⁵⁰

⁵⁰ <http://mchcb.cz/res/data/010/001504.pdf?seek=1372394745> (27.1.2014 str. 19)

8 Vyhodnocení výzkumu

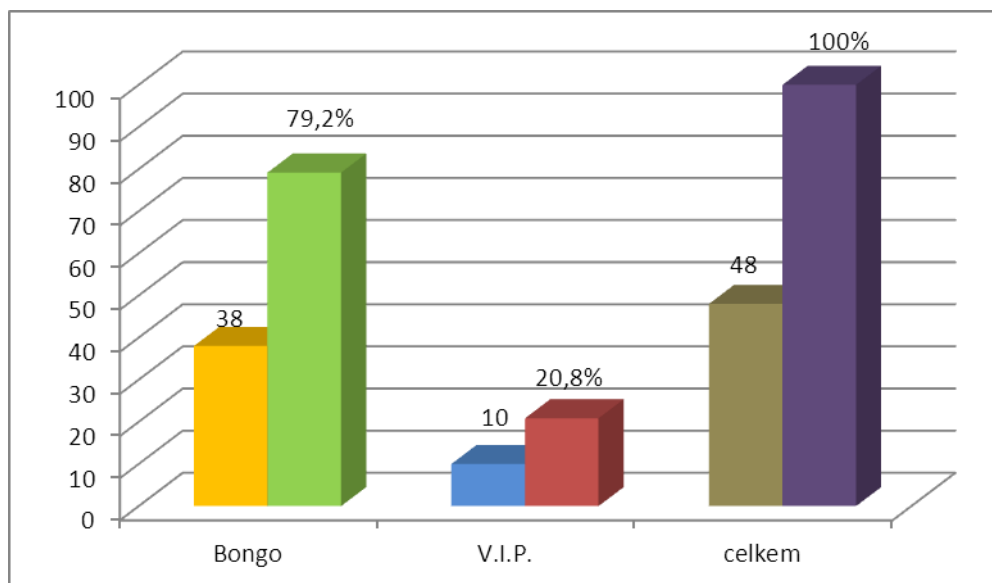
8.1 Výzkumný soubor

Dotazníky vyplnilo a odevzdalo celkem 48 klientů. Z toho bylo 38 klientů NZDM Bongo a 10 klientů NZDM V.I.P. Jsem si vědoma, že z důvodu dostupného výběru nelze závěry výzkumu zevšeobecňovat a budou platná jen pro vybraná zařízení.

Tabulka 1: počet respondentů vybraných NZDM

NZDM	Klienti	%
Bongo	38	79,2
V.I.P.	10	20,8
celkem	48	100

Graf 1: počet respondentů

8.2 Prezentace odpovědí na dotazník

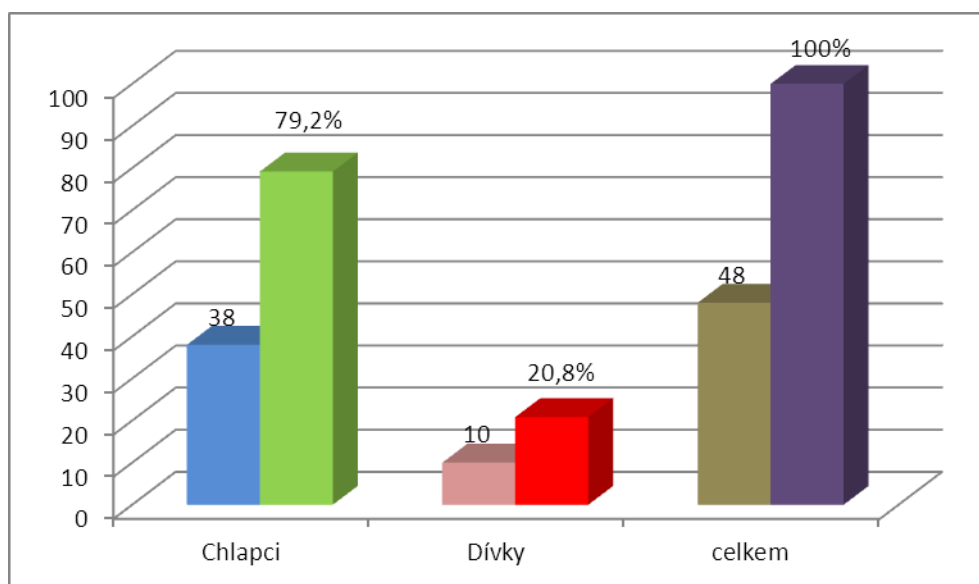
Otázka č. 1: Pohlaví

Tabulka 2: rozdělení klientů podle pohlaví

	Chlapci	Dívky	celkem
celkem	38	10	48
%	79,2	20,8	100

Klienty vybraných NZDM jsou ze 79,2% tj. 38 chlapců. Vysvětlují si to nabídkou aktivit, které NZDM mají v současné době v programu. Chlapci využívají pingpong, kulečnick i hudební zkušebnu. Tyto aktivity se staly chlapeckou doménou a dívky příliš nepřitahují. Nicméně, ze své zkušenosti vím, že v jarním a letním období, kdy probíhá více aktivit ve venkovním prostředí, se do těchto činností zapojují i dívky.

Graf 2: rozdělení klientů podle pohlaví

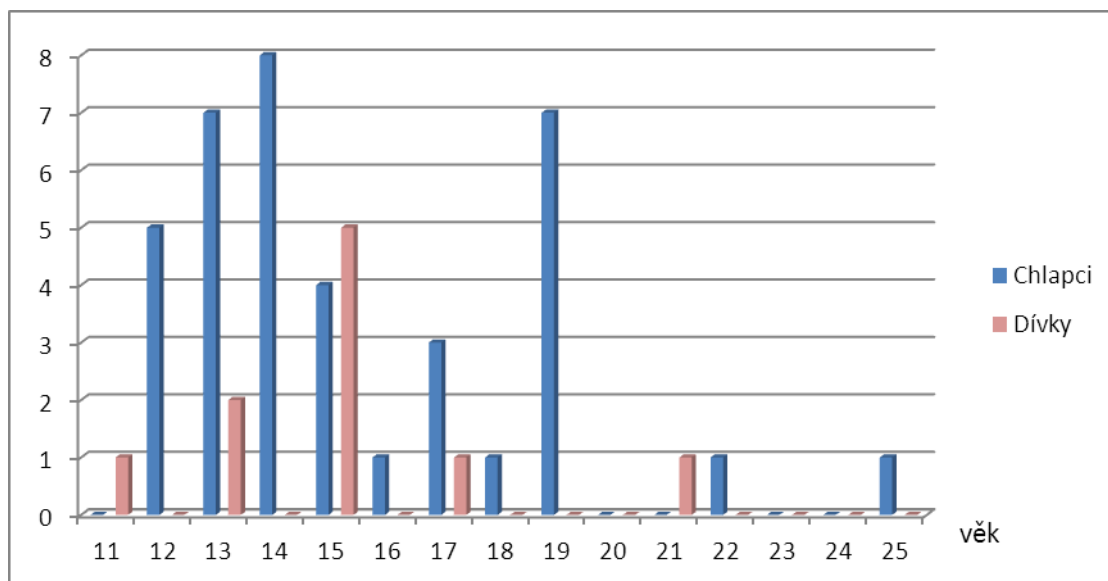
Otázka č. 2: Věk klientů

Tabulka 3: věk klientů

Věk	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	Σ
Chlapci	0	5	7	8	4	1	3	1	7	0	0	1	0	0	1	38
%	0	10,4	14,6	16,7	8,3	2,1	6,3	2,1	14,6	0	0	2,1	0	0	2,1	79,2
Dívky	1	0	2	0	5	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	10
%	2,1	0	4,2	0	10,4	0	2,1	0	0	0	2,1	0	0	0	0	20,9
Σ	1	5	9	8	9	1	4	1	7	0	1	1	0	0	1	48
Σ %	2,1	10,4	18,8	16,7	18,8	2,1	8,3	2,1	14,6	0	2,1	2,1	0	0	2,1	100

Z průzkumu bylo zjištěno, že průměrný věk klienta sledovaných NZDM je 15 let, průměrný věk chlapce je 15,5 let a průměrný věk dívky je 15 let. Nejvíce zastoupenou věkovou skupinou je 13 a 15 let.

Graf 3: znázornění věku klientů NZDM

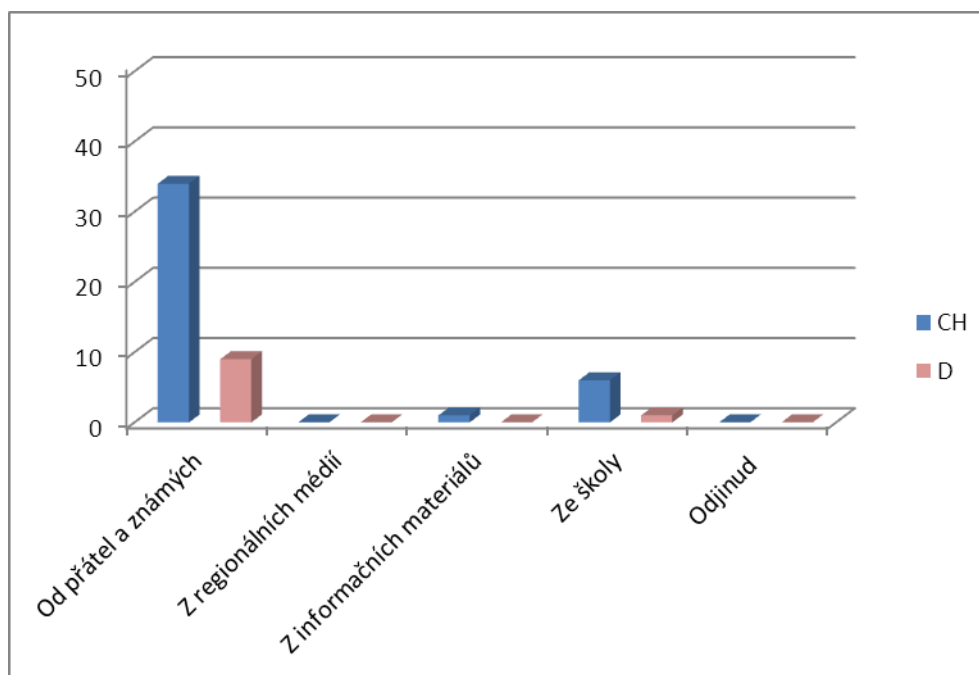
Otázka č. 3: Jak jsi se dozvěděl/a o službách NZDM

Tabulka 4: rozdělení možností informací o NZDM

Možnosti	klienti		Σ odpovědí	%
	CH	D		
Od přátel a známých	34	9	43	84,3
Z regionálních médií	0	0	0	0
Z informačních materiálů	1	0	1	2
Ze školy	6	1	7	13,7
Odjinud	0	0	0	0
Celkem odpovědí	41	10	51	100

Dle vyhodnocení této otázky, kde je 84,3 % odpovědí, což je 43 z celkového počtu 51 odpovědí, je zřejmé, že se o existenci NZDM klienti dozvídají od kamarádů a známých. Důvodů může být více: klienti nemají zájem o regionální tisk a nečtou ho, chybí informační materiály, které mohou být umístěny ve školách a na městských úřadech.

Graf 4: Přehled o získaných informacích o NZDM

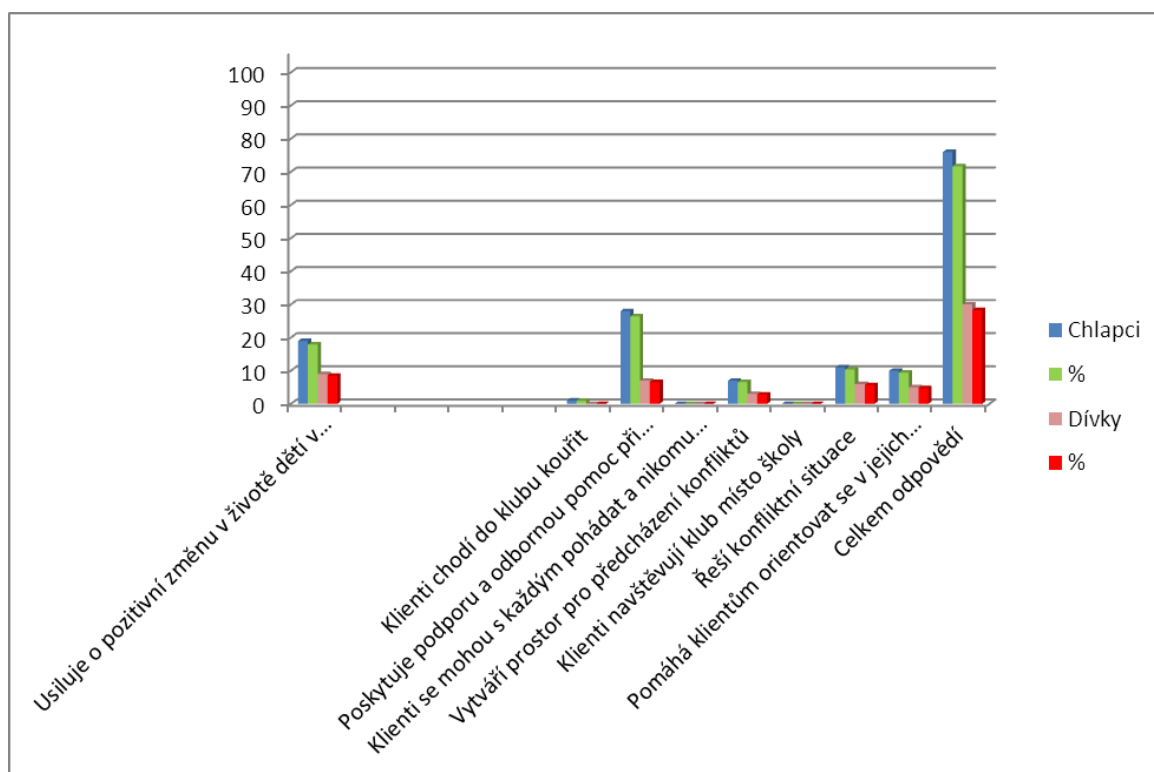
Otázka č. 4: Víš co je cílem NZDM?

Tabulka 5: znalost klientů o poslání NZDM

Možnosti	klienti				Σ %	Σ odpovědí
	Chlapci	%	Dívky	%		
Usiluje o pozitivní změnu v životě dětí v těžkých situacích	19	17,9	9	8,5	26,4	28
Klienti chodí do klubu kouřit	1	0,9	0	0	0,9	1
Poskytuje podporu a odbornou pomoc při problému	28	26,4	7	6,6	33,0	35
Klienti se mohou s každým pohádat a nikomu to nevádí a neřeší to	0	0	0	0	0	0
Vytváří prostor pro předcházení konfliktů	7	6,6	3	2,8	9,4	10
Klienti navštěvují klub místo školy	0	0	0	0	0	0
Řeší konfliktní situace	11	10,4	6	5,7	16,0	17
Pomáhá klientům orientovat se v jejich prostředí	10	9,4	5	4,7	14,2	15
Celkem odpovědí	76		30			106
Σ %	71,4		28,6		100	

Klienti NZDM jsou seznámeni s posláním těchto klubů a chápou služby, které kluby poskytují. Nejvýrazněji vnímají podporu a pomoc, kterou mohou využít při řešení problému. V tomto smyslu odpovědělo 72,9% respondentů, což je 35 z celkového počtu 48 respondentů.

Graf 5: Znázornění znalosti klientů o poslání NZDM

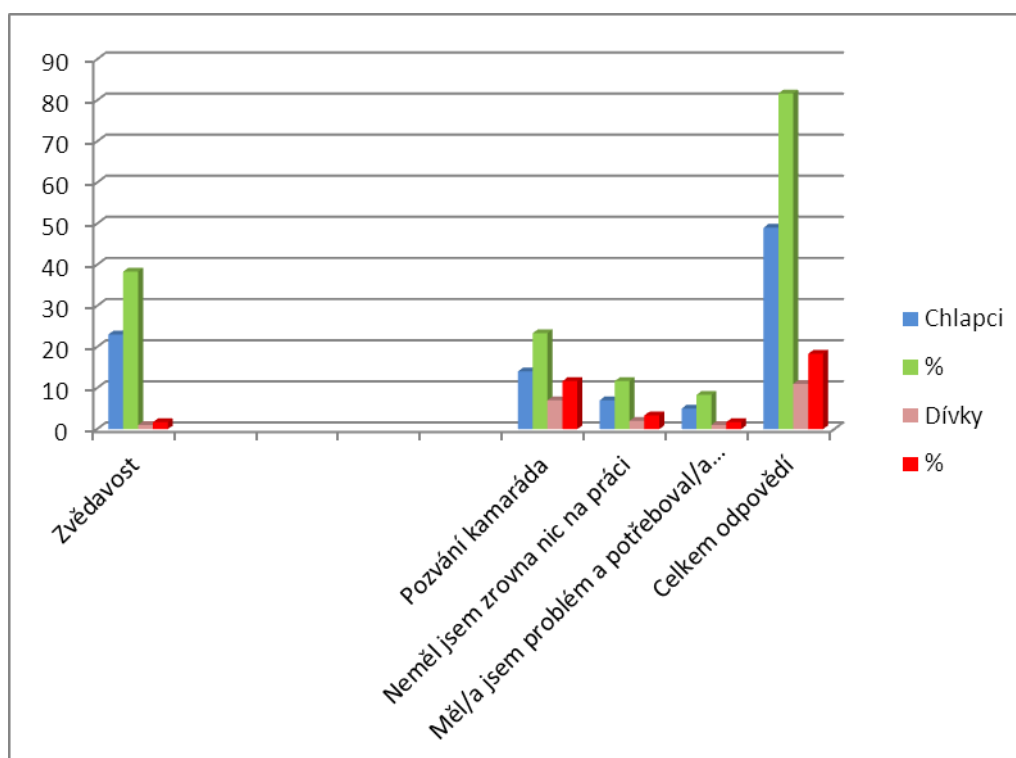
Otázka č. 5: co bylo tvým prvním impulsem k návštěvě NZDM?

Tabulka 6: přehled prvotních důvodů k návštěvě NZDM

Možnosti	Klienti				Σ %	Σ odpovědi
	Chlapci	%	Dívky	%		
Zvědavost	23	38,3	1	1,7	40,0	24
Pozvání kamaráda	14	23,3	7	11,7	35,0	21
Neměl jsem zrovna nic na práci	7	11,7	2	3,3	15,0	9
Měl/a jsem problém a potřeboval/a jsem pomoc	5	8,3	1	1,7	10,0	6
Celkem odpovědi	49		11			60
Σ %		81,7		18,3	100,0	

Klienty poprvé přivede do NZDM zvědavost. V tomto směru bylo 40% odpovědí, což je 24 z celkového počtu 60 odpovědí. S tím koresponduje i druhý důvod, který poprvé přivede klienty do NZDM. Tím je pozvání od kamarádů. Od nich se potenciální klient dozví o existenci klubu a chce se sám přesvědčit, co vlastně NZDM nabízí a kdo se v těchto klubech schází. V tomto směru bylo 34% odpovědí, což je 21 z celkového počtu 60 odpovědí. Jen 10% procent odpovědí, což je 6 z celkového počtu 60 odpovědí, značí, že klienty přivede do NZDM jejich problém a potřeba pomoci. Pouze jeden klient z NZDM Bongo uvedl, že byl poslán do klubu ze školy, což bylo nad rámec odpovědí v dotazníku a z toho důvodu tento fakt není uveden v tabulce č.6 ani v grafu č.6.

Graf 6: znázornění prvotního důvodu klientů k návštěvě NZDM

Otázka č. 6: Proč se do klubu vracíš?

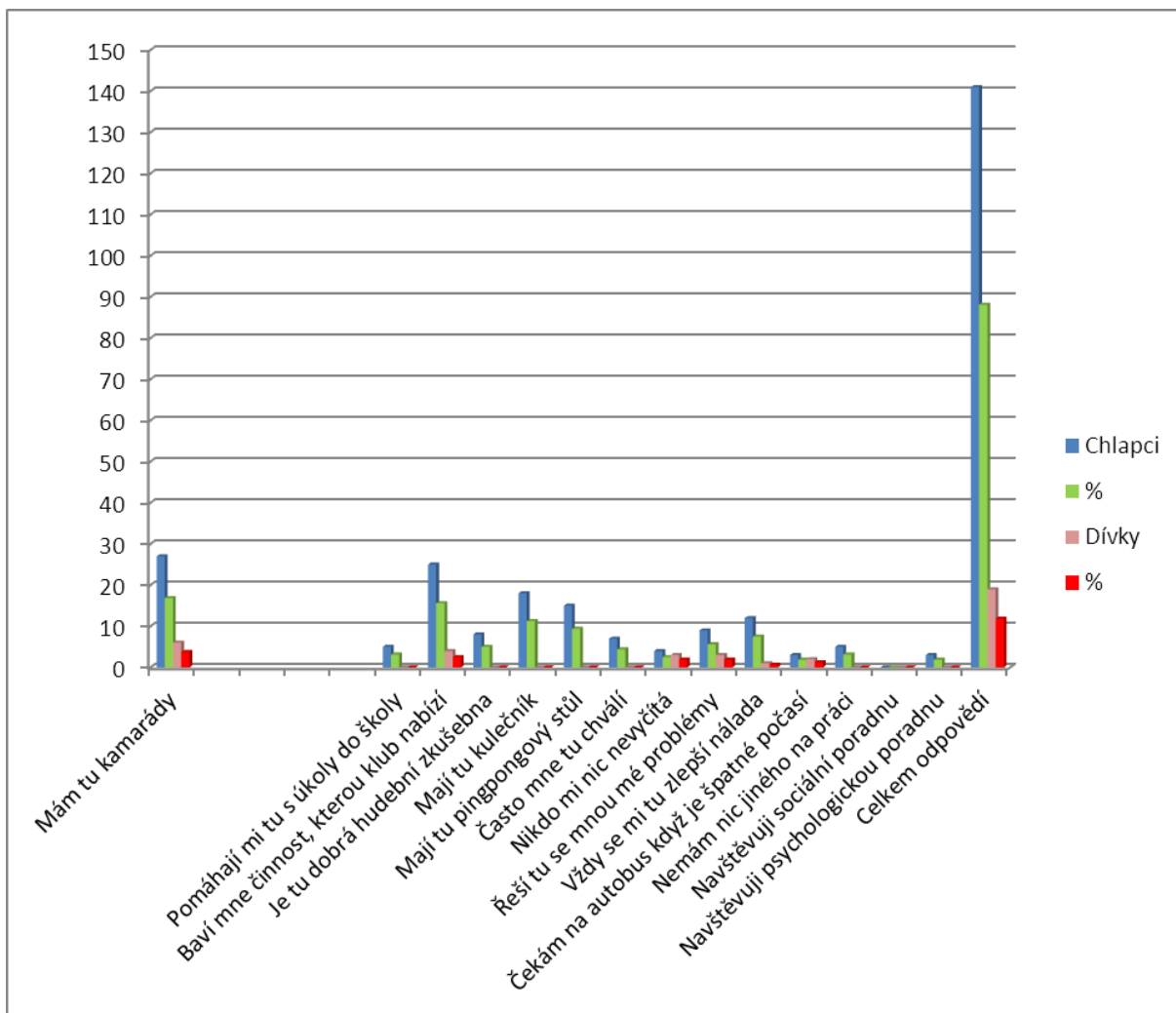
Tabulka 7: důvod opakovaných návštěv NZDM

Možnosti	Klienti				Σ	Σ odpovědí
	Chlapci	%	Dívky	%		
Mám tu kamarády	27	16,9	6	3,7	20,6	33
Pomáhají mi tu s úkoly do školy	5	3,1	0	0	3,1	5
Baví mne činnost, kterou klub nabízí	25	15,6	4	2,5	18,1	29
Je tu dobrá hudební zkušebna	8	5,0	0	0	5,0	8
Mají tu kulečnik	18	11,3	0	0	11,3	18
Mají tu pingpongový stůl	15	9,4	0	0	9,4	15
Často mne tu chválí	7	4,4	0	0	4,4	7
Nikdo mi nic nevyčítá	4	2,5	3	1,9	4,4	7
Řeší tu se mnou mé problémy	9	5,6	3	1,9	7,5	12
Vždy se mi tu zlepší nálada	12	7,5	1	0,6	8,1	13
Čekám na autobus když je špatné počasí	3	1,9	2	1,3	3,1	5
Nemám nic jiného na práci	5	3,1	0	0	3,1	5
Navštěvuji sociální poradnu	0	0	0	0	0	0
Navštěvuji psychologickou poradnu	3	1,9	0	0	1,9	3
Celkem odpovědí	141		19			160
Σ %	88,1		11,9		100	

20,6% odpovědí respondentů, což je 33 z celkového počtu 160 odpovědí, značí, že se klienti do klubu vrací, protože tu mají kamarády. O spokojenosti klientů s činností a akcemi, které klub pořádá svědčí celkových 43,8% odpovědí respondentů, což je 70 z celkového počtu 160 odpovědí respondentů. Kromě pravidelného setkávání v klubu s přáteli se klienti účastní výtvarných soutěží, sportovních utkání a kulturních akcí, sociální pracovníci zde pomáhají klientům se školní přípravou a řeší s nimi jejich problémy. Pracovníci NZDM spolu s klienty pořádají akce a programy dle přání a potřeb klientů. Ovšem není zanedbatelných ani 15,6% odpovědí respondentů, což je 25 z celkového počtu 160 odpovědí

respondentů, které dokazují, že se klienti vrací i proto, že tu vždy najdou pomoc a radu při řešení svých problémů, a že se jim tu vždy zlepší nálada. Pouze 1,9% odpovědí, což jsou 3 z celkového počtu 160 odpovědí, bylo kladných, co se týká návštěv psychologické poradny, sociální poradenství nevyužívá žádný klient.

Graf 7: znázornění důvodů, proč se klienti vrací do NZDM

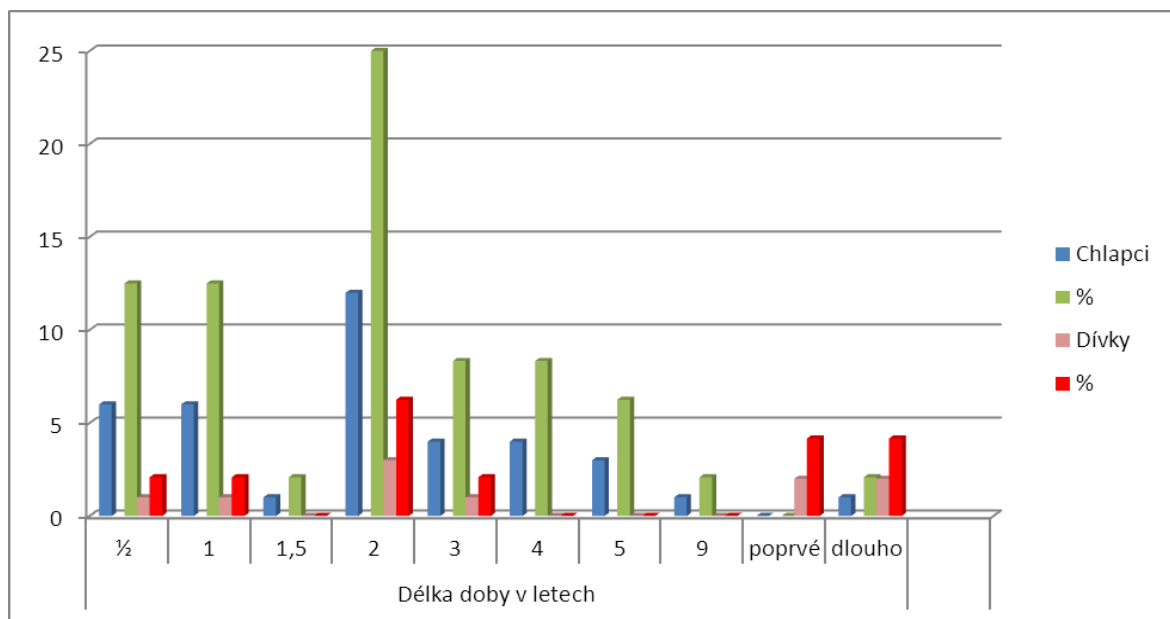

Otázka č. 7: Jak dlouho klub navštěvuješ?

Klienti	Délka doby v letech										
	½	1	1,5	2	3	4	5	9	poprvé	dlouho	Σ
Chlapci	6	6	1	12	4	4	3	1	0	1	38
%	12,5	12,5	2,1	25,0	8,3	8,3	6,3	2,1	0	2,1	79,2
Dívky	1	1	0	3	1	0	0	0	2	2	10
%	2,1	2,1	0	6,3	2,1	0	0	0	4,2	4,2	20,8
Σ	7	7	1	15	5	4	3	1	2	3	48
Σ %	14,6	14,6	2,1	31,3	10,4	8,3	6,3	2,1	4,2	6,3	100

Tabulka 8: přehled doby, po kterou klienti navštěvují NZDM

Graf 8: znázornění doby návštěvnosti NZDM

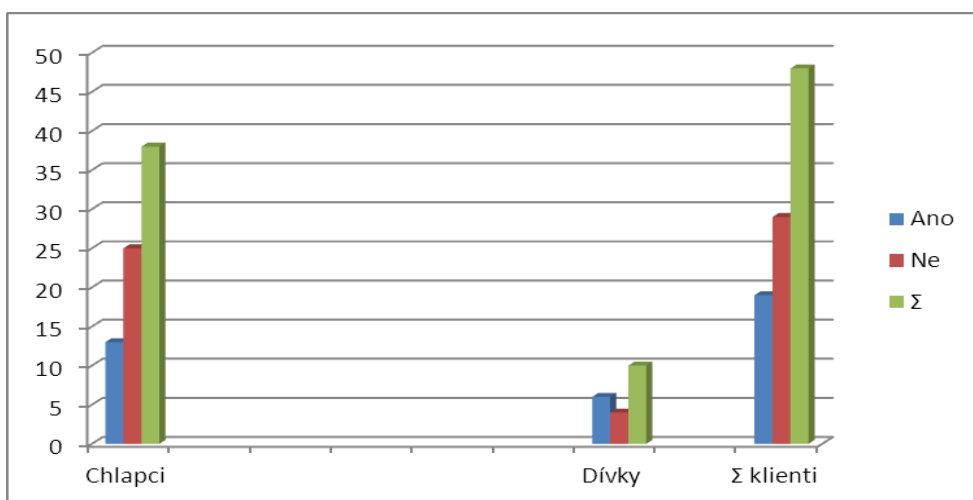
Otázka č. 8: Je pro tebe důležitá anonymita v NZDM?

Tabulka 9: důležitost anonymity v NZDM

Klienti	Ano	Ne	Σ
Chlapci	13	25	38
%	27,1	52,1	79,2
Dívky	6	4	10
%	12,5	8,3	20,8
Σ klienti	19	29	48
Σ %	39,6	60,4	100

Klienti NZDM nemají problém s anonymitou v těchto klubech. Toto uvedlo 60,4% respondentů, což je 29 z celkových 48 respondentů. Mnohdy se stává, že sami klienti nechají u pracovníků NZDM kontakt na své rodiče pro případ, že by se něco stalo a nastala potřeba se s rodiči spojit. K této situaci například došlo při sporu chlapců o vítězství v pingpongovém zápase. Jeden z chlapců neunesl prohru a pálkou zranil dalšího klienta na hlavě. Musela být zavolána záchranná služba a chlapec byl převezen do nemocnice v Českých Budějovicích. Pracovnícům NZDM velmi pomohlo, že postižený klient již dříve předal kontakt na matku. Ta byla informována a s chlapcem odjela do nemocnice. Zároveň i rodiče sami nechávají u pracovníků NZDM kontakty a jsou s nimi ve spojení. Překvapil mne i fakt, že někteří rodiče sami volají pracovnícům NZDM a žádají například, aby jejich dítě bylo posláno domů, aby splnilo své povinnosti. Když klient doma splní své povinnosti, rodiče mu již nebrání, aby se do klubu ještě ten den vrátil.

Graf 9: důležitost anonymity pro klienty NZDM

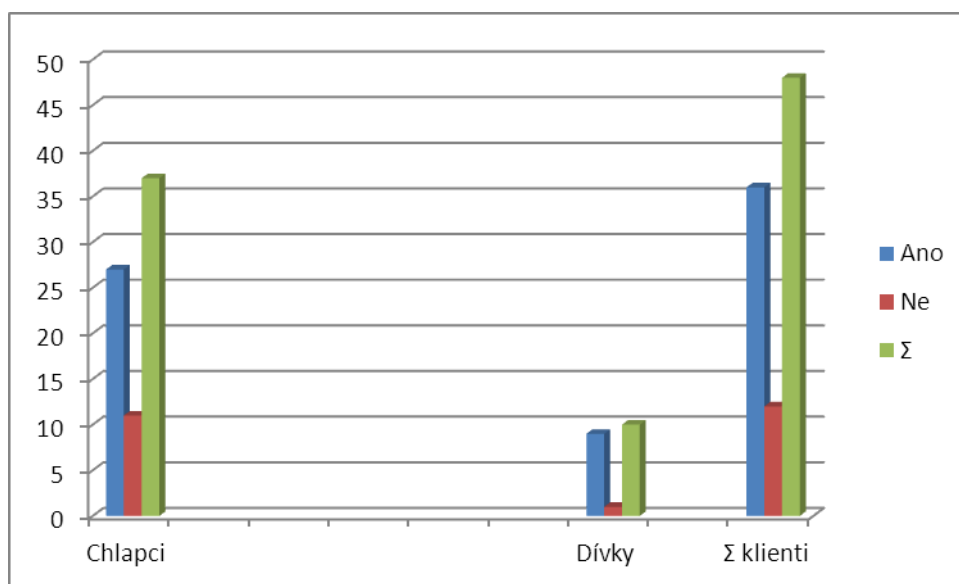

Otázka č. 9: vyhovuje ti otevírací doba?

Tabulka 10: spokojenost s otevírací dobou NZDM

Klienti	Ano	Ne	Σ
Chlapci	27	11	38
%	56,3	22,9	79,2
Dívky	9	1	10
%	18,8	2,1	20,8
Σ klienti	36	12	48
Σ %	75,0	25,0	100

Graf 10: spokojenost s otvírací dobou NZDM

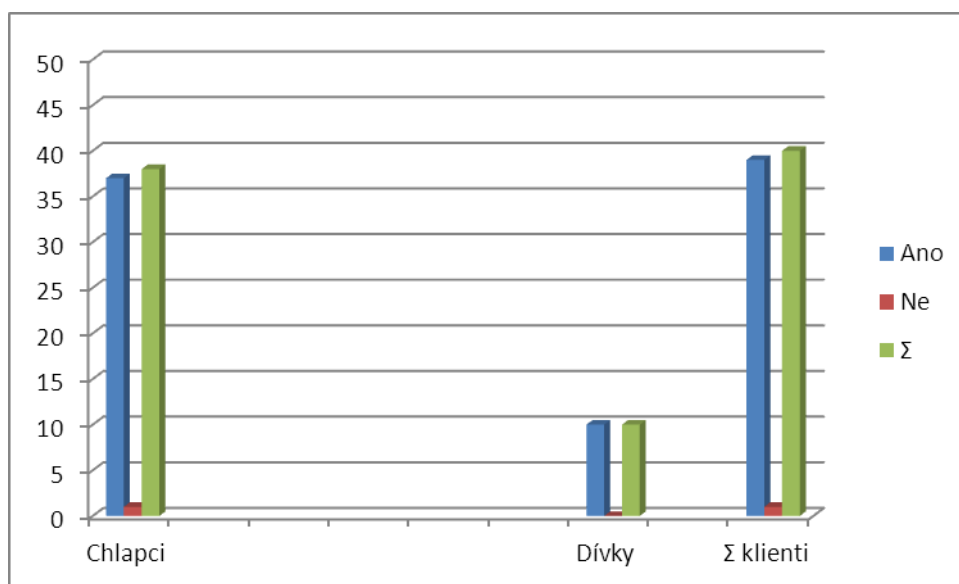
Otázka č. 10: vyhovuje ti umístění NZDM?

Tabulka 11: spokojenost s umístěním NZDM

Klienti	Ano	Ne	Σ
Chlapci	37	1	38
%	77,1	2,1	79,2
Dívky	10	0	10
%	20,8	0	20,8
Σ klienti	47	1	48
Σ %	97,9	2,1	100

97,9% respondentů což je 47 z celkového počtu 48 respondentů vyhovuje umístění NZDM. Tyto kluby jsou umístěny v lokalitách, které jsou dostupné široké vrstvě potenciálních klientů. Jsou v dosahu jejich bydliště, školy a autobusového spojení.

Graf 11: spokojenost s umístěním NZDM

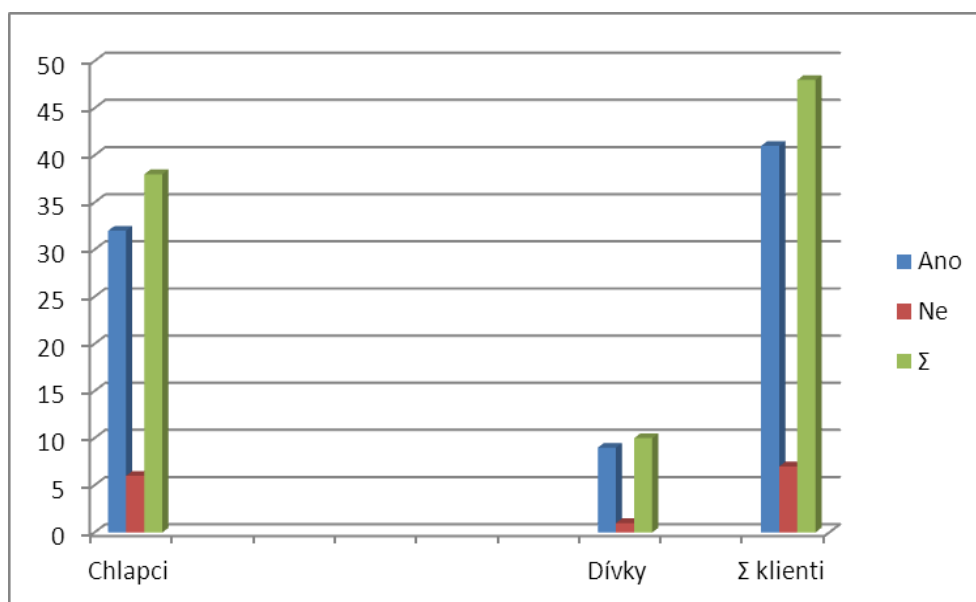
Otázka č. 11: je pro tebe důležité právo, že se nemusíš zapojit do činnosti klubu?

Tabulka 12: důležitost práva neúčastnit se činností klubu

Klienti	Ano	Ne	Σ
Chlapci	32	6	38
%	66,7	12,5	79,2
Dívky	9	1	10
%	18,7	2,1	20,8
Σ klienti	41	7	48
Σ %	85,4	14,6	100

Klienti NZDM mají právo neúčastnit se akcí a programů, které klub nabízí. Je jen jejich svobodná volba, zda přispějí svou účastí nebo zda se stanou jen diváky a nebo dokonce ani neprojeví zájem. Ovšem ze své zkušenosti vím, že většina klientů se ráda do akcí a programů zapojí. Ale právo rozhodnout o tom co budou dělat, je pro ně velmi důležité. Z výsledků výzkumu je patrné, že tento fakt pozitivně hodnotí 85,4 % respondentů, což je 41 z celkového počtu 48 respondentů.

Graf 12: důležitost práva rozhodnout se zapojit se do činnosti NZDM

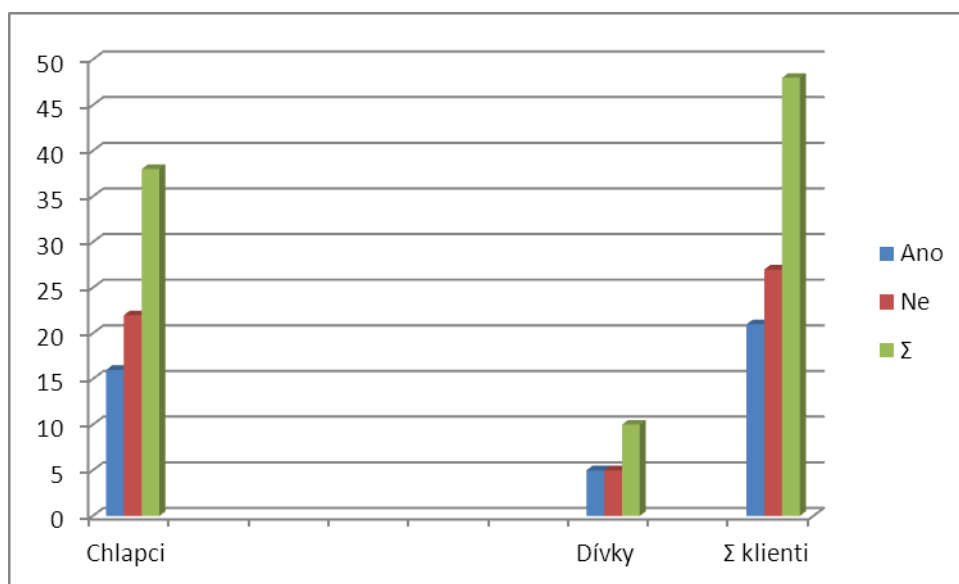
Otázka č. 12: jsou pro tebe důležité akce, které NZDM pořádá?

Tabulka 13: důležitost akcí pořádaných NZDM

Klienti	Ano	Ne	Σ
Chlapci	16	22	38
%	33,3	45,9	79,2
Dívky	5	5	10
%	10,4	10,4	20,8
Σ klienti	21	27	48
Σ %	43,7	56,3	100

U této otázky mne překvapil počet záporných odpovědí. Akce, které pořádají NZDM nejsou dle odpovědí respondentů pro ně důležité, ale přesto se jich rádi účastní a dokonce sami přicházejí s nápady a návrhy na pořádání akcí. Možná nepochopili význam pojmu „důležitost“ a možná jsem špatně položila otázku.

Graf 13: vyjádření klientů o důležitosti akcí pořádaných NZDM

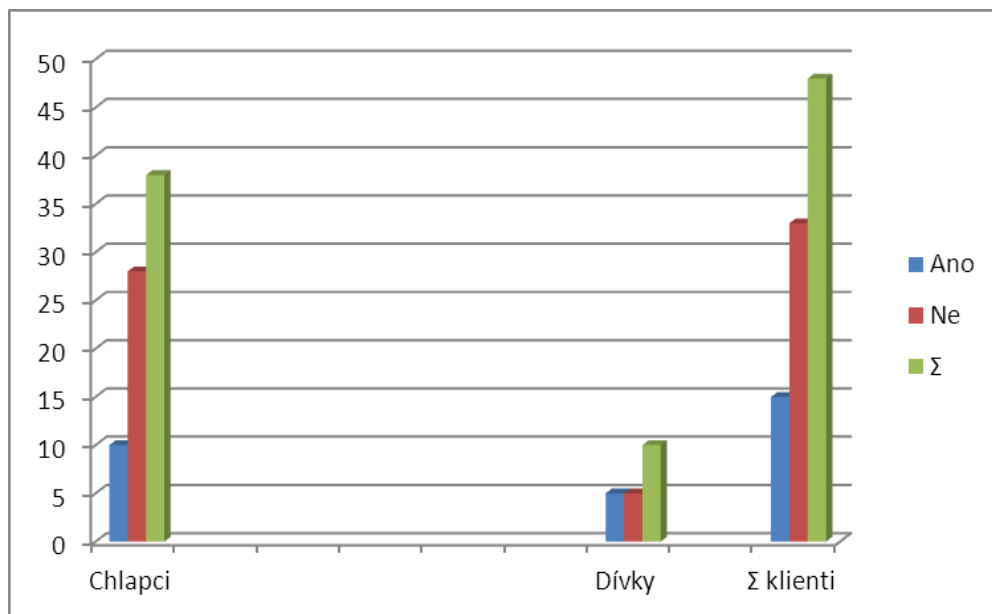
Otázka č. 13: omezuje tě zákaz užívání návykových látek v NZDM?

Tabulka 14: důležitost omezení používání návykových látek

Klienti	Ano	Ne	Σ
Chlapci	10	28	38
%	20,8	58,4	79,2
Dívky	5	5	10
%	10,4	10,4	20,8
Σ klienti	15	33	48
Σ %	31,2	68,8	100

68,8% respondentů, což je 33 z celkového počtu 48 respondentů, nevidí zákaz používání návykových látek v prostorách klubu a v jeho blízkém okolí. Svědčí to o dobré práci sociálních pracovníků, které s klienty pracují i v programech primární prevence. 31,2 % respondentů, což je 15 z celkového počtu 48 respondentů, má s tímto omezením problém a proto kluby opouští například po hodině své přítomnosti.

Graf 14: znázornění důležitosti omezení užívání návykových látek

Otázka č. 14: poskytují ti pracovníci klubu dostatek potřebných informací?

U této otázky měli klienti možnost vybrat z pěti možností. Pro ulehčení jejich výběru jsem zvolila následující formu odpovědí:

Rozhodně ano

spíše ano

nevím

spíše ne

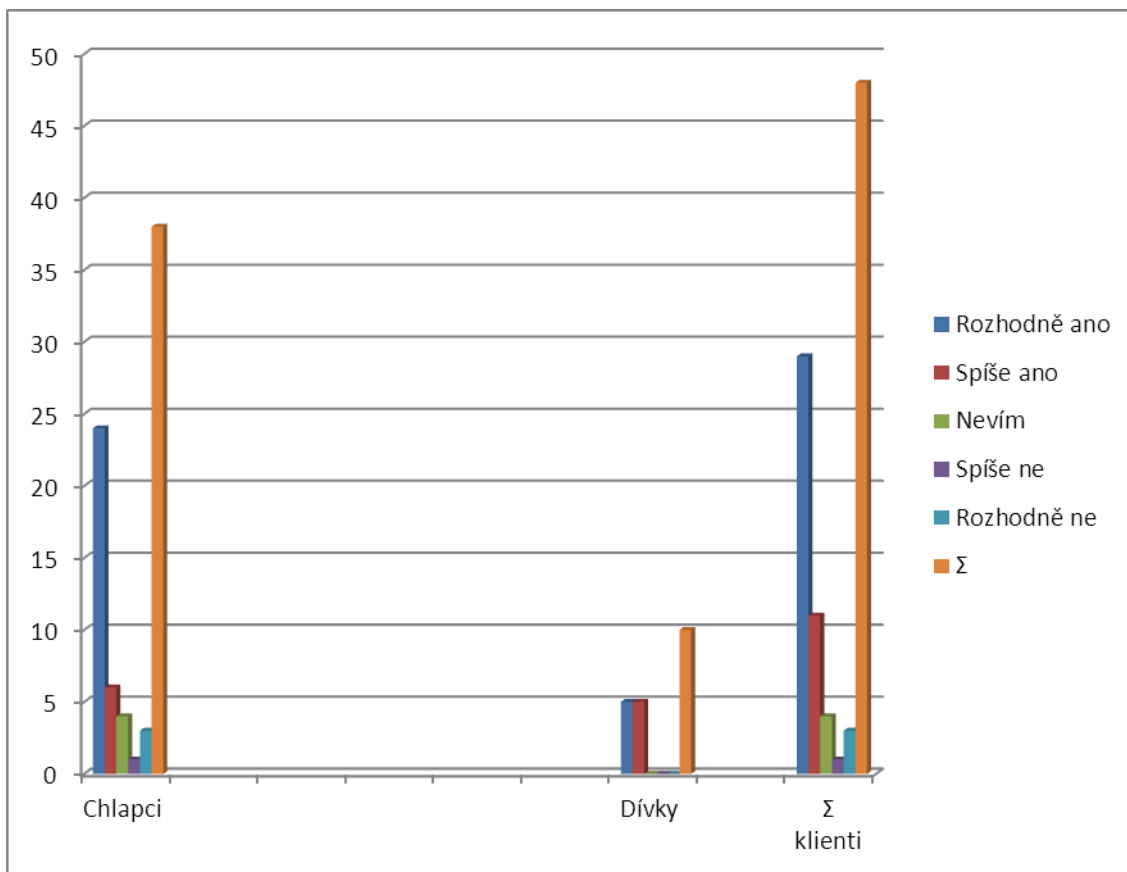
rozhodně ne

Tabulka 15: spokojenost s dostatkem informací od pracovníků NZDM

Klienti	Rozhodně ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Rozhodně ne	Σ
Chlapci	24	6	4	1	3	38
%	50,0	12,5	8,3	2,1	6,3	79,2
Dívky	5	5	0	0	0	10
%	10,4	10,4	0	0	0	20,8
Σ klienti	29	11	4	1	3	48
Σ %	60,4	22,9	8,3	2,1	6,3	100

Respondenti hodnotí z 89,3 % , což je 40 z celkového počtu 48 respondentů , pozitivně, že jim pracovníci NZDM poskytují dostatek informací, které jim pomohou orientovat se v prostředí a pomáhají jim hledat odpovědi na otázky ze sociálního prostředí, z oblasti školství apod.

Graf 15: vyjádření pocitu klientů o dostatečné informovanosti

Otázka č. 15: jsou pracovníci klubu spravedliví?

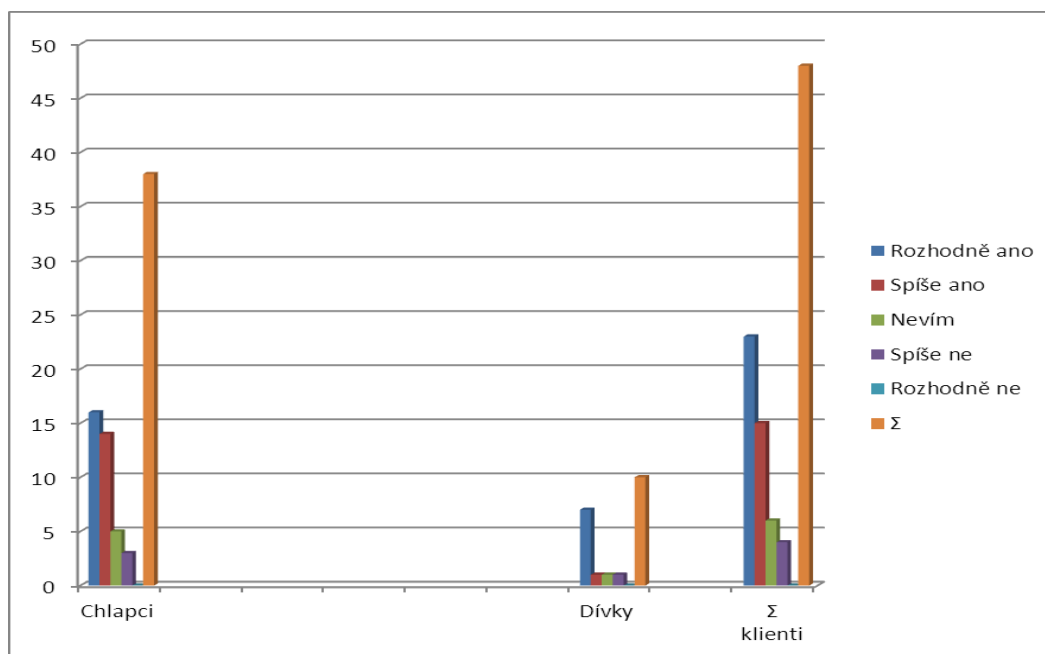
Také u této otázky měli klienti možnost vybrat z pěti možností. Pro ulehčení jejich výběru jsem zvolila stejnou formu odpovědí jako u otázky č. 14.

Tabulka 16: hodnocení spravedlnosti pracovníků NZDM

Klienti	Rozhodně ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Rozhodně ne	Σ
Chlapci	16	14	5	3	0	38
%	33,4	29,2	10,4	6,2	0	79,2
Dívky	7	1	1	1	0	10
%	14,5	2,1	2,1	2,1	0	20,8
Σ klienti	23	15	6	4	0	48
Σ %	47,9	31,3	12,5	8,3	0	100

Klienti vnímají sociální pracovníce NZDM jako spravedlivé, což uvedlo 79,2% respondentů, což je 38 z celkového počtu 48 respondentů. Pracovníce se snaží pomoci všem a nedělají mezi klienty rozdíly.

Graf 16: vyjádření pocitu klientů NZDM o spravedlnosti sociálních pracovníč

Otázka č. 16: Vadilo by ti, kdyby NZDM nebyl?

U této otázky měli klienti možnost vybrat z pěti možností. Pro ulehčení jejich výběru jsem zvolila následující formu odpovědí:

Rozhodně ano

spíše ano

nevím

spíše ne

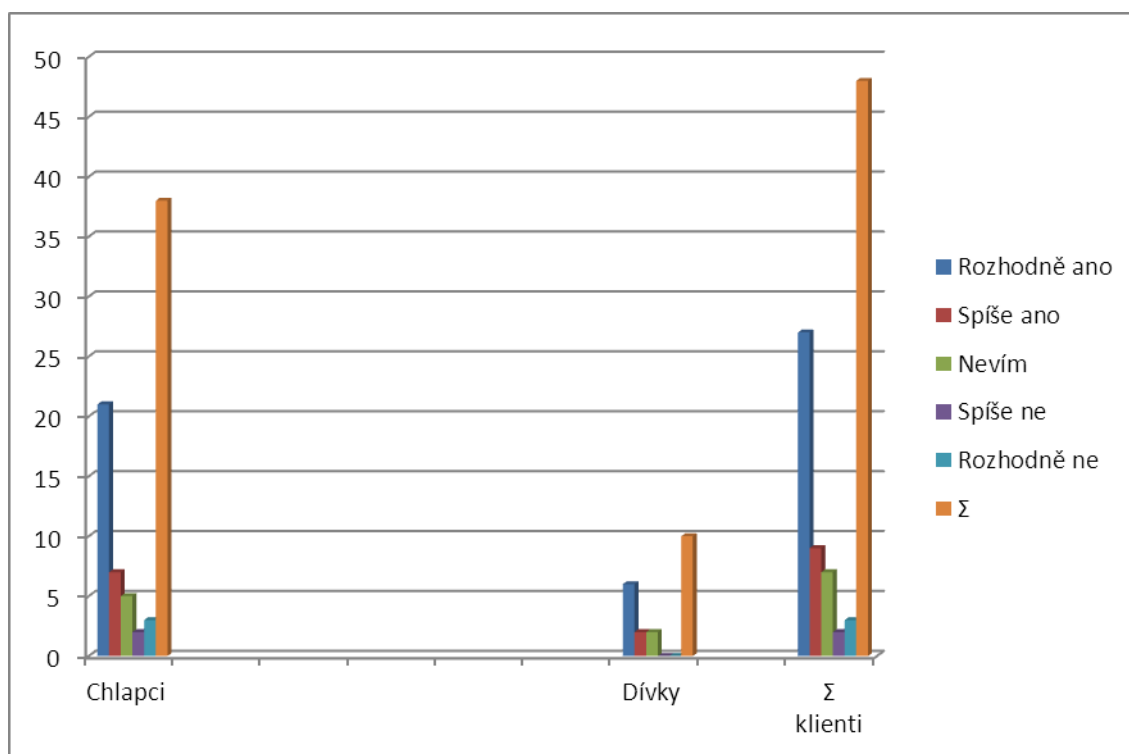
rozhodně ne

Tabulka 17: přehled názorů o existenci NZDM

Klienti	Rozhodně ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Rozhodně ne	Σ
Chlapci	21	7	5	2	3	38
%	43,8	14,6	10,4	4,2	6,3	79,2
Dívky	6	2	2	0	0	10
%	12,6	4,1	4,1	0	0	20,8
Σ klienti	27	9	7	2	3	48
Σ %	56,3	18,7	14,5	4,2	6,3	100

75% respondentů, což je 36 z celkového počtu 48 respondentů, by ztráta NZDM vadila. Vnímám to v kontextu předchozích odpovědí jako obavu o ztrátu zázemí, kde se cítí bezpečně, kde jim pomohou při jejich problému a kde se mohou setkávat s kamarády a věnovat se svým zálibám.

Graf 17: znázornění názorů o existenci NZDM

Otázka č. 17: Líbí se ti prostředí klubu, které navštěvuješ?

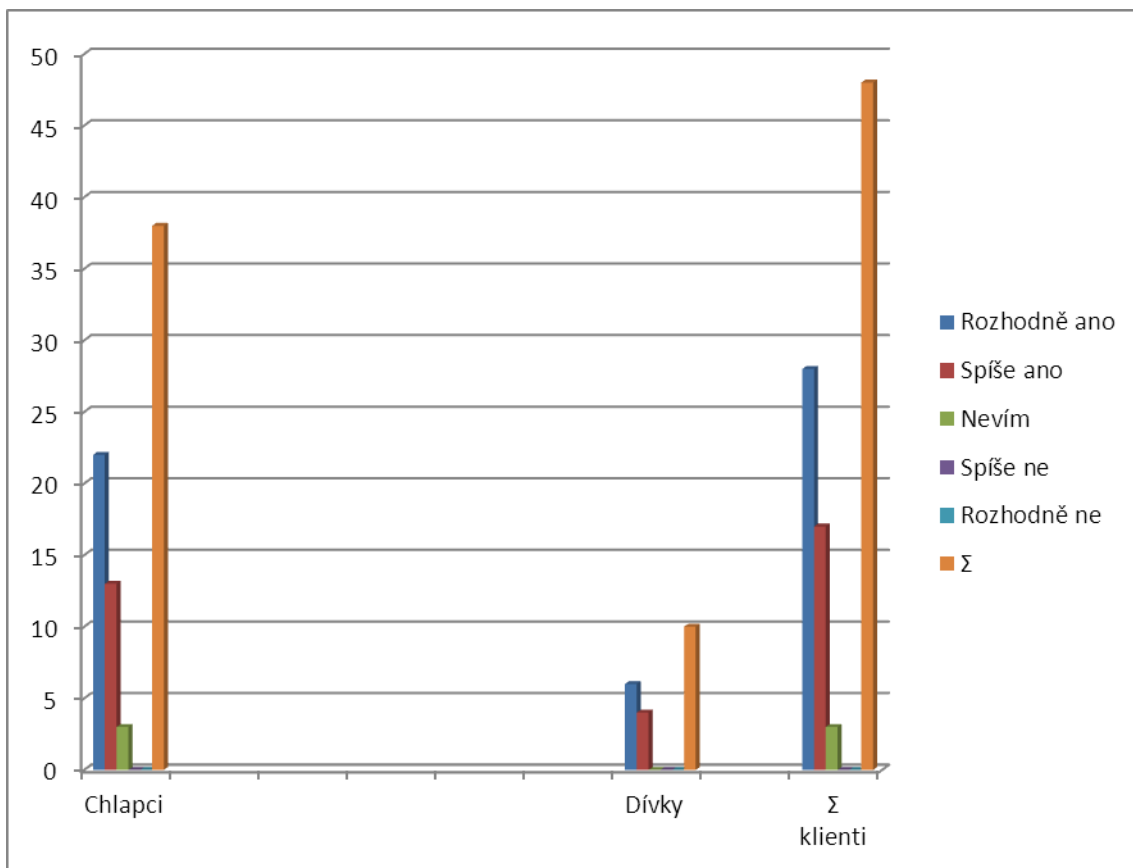
U této otázky byla použita možnost odpovědí ve stejné formě jako u otázky č. 14 a 15.

Tabulka 18: spokojenost s prostředím NZDM

Klienti	Rozhodně ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Rozhodně ne	Σ
Chlapci	22	13	3	0	0	38
%	45,8	27,1	6,3	0	0	79,2
Dívky	6	4	0	0	0	10
%	12,8	8,3	0	0	0	20,8
Σ klienti	28	17	3	0	0	48
Σ %	58,3	35,4	6,3	0	0	100

Klienti jsou převážně spokojeni s prostředím klubu, který navštěvují. V tomto smyslu odpovědělo 93,7% respondentů, což je 45 z celkového počtu 48 respondentů. To jak klub vypadá je vlastně společné dílo sociálních pracovníků a klientů, kteří například zdobí stěny svými výtvarnými díly, veselými barvami natírají stoly apod..

Graf 18: znázornění spokojenosti klientů s prostředím NZDM

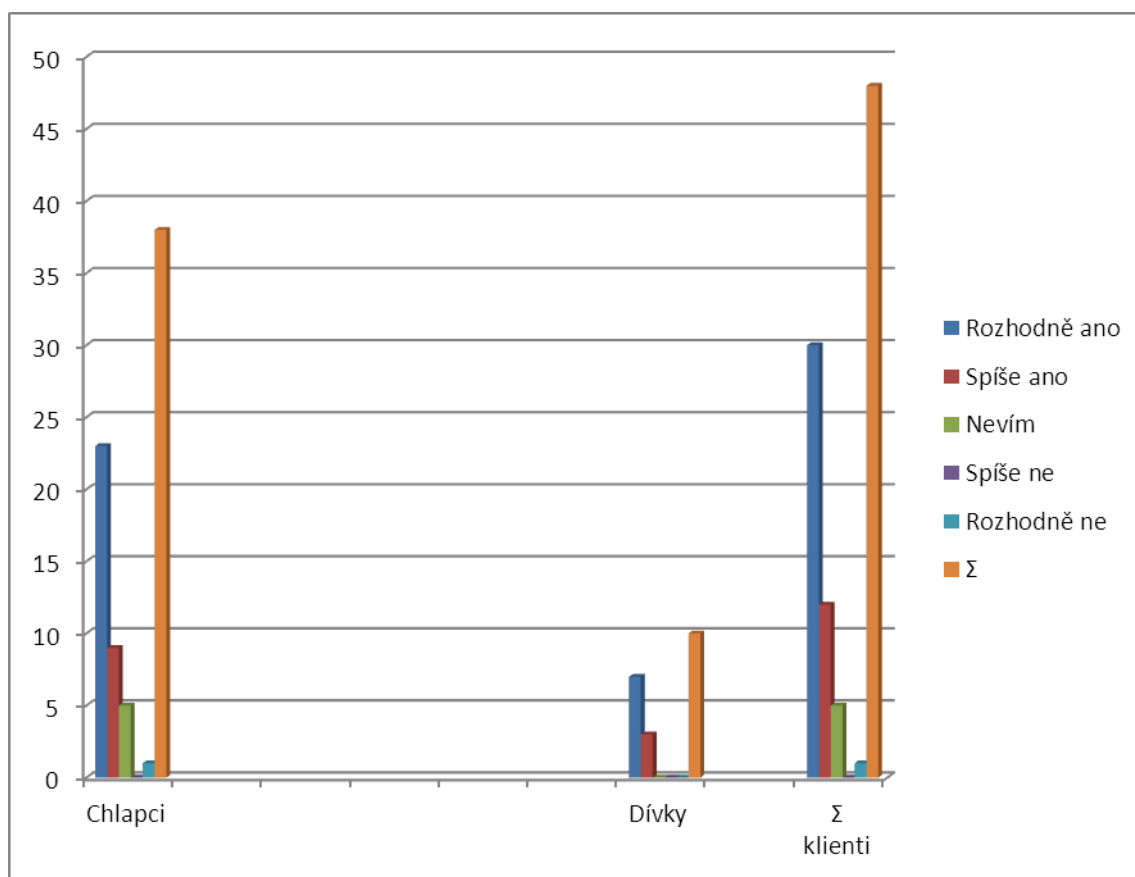
Otázka č. 18: Mají pracovníci klubu tvou důvěru?

U této otázky byla použita možnost odpovědí ve stejné formě jako u otázky č. 14, 15 a 17.

Tabulka 19: přehled názorů a důvěryhodnosti pracovníků NZDM

Klienti	Rozhodně ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Rozhodně ne	Σ
Chlapci	23	9	5	0	1	38
%	47,9	18,8	10,4	0	2,1	79,2
Dívky	7	3	0	0	0	10
%	14,5	6,3	0	0	0	20,8
Σ klienti	30	12	5	0	1	48
Σ %	62,4	25,1	10,4	0	2,1	100

Graf 19: vyjádření klientů o důvěryhodnosti pracovníků NZDM

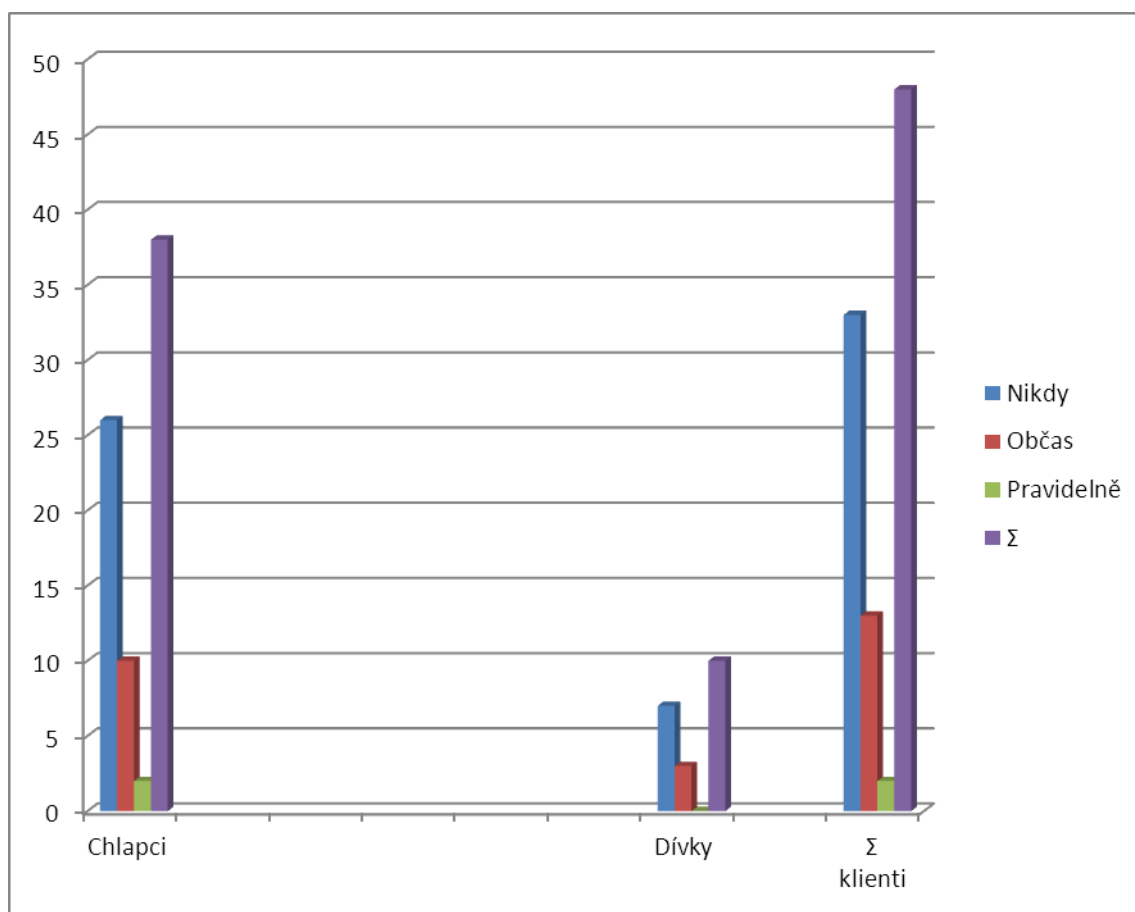
Otázka č. 19: využíváš služeb psychologa, které NZDM nabízí?

Tabulka 20: přehled využívání služeb psychologa v NZDM

Klienti	Nikdy	Občas	Pravidelně	Σ
Chlapci	26	10	2	38
%	54,2	20,8	4,2	79,2
Dívky	7	3	0	10
%	14,6	6,2	0	20,8
Σ klienti	33	13	2	48
Σ %	68,8	27,0	4,2	100

U této otázky jsem zaznamenala rozdíl s odpověďmi na otázku č.6, která měla vypovědět o tom, proč se klienti do klubu vrací. V otázce č.6 odpovědělo pouze 6,3%, což jsou 3 respondenti z celkového počtu 48, že se vrací kvůli návštěvám psychologické poradny. Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že služeb psychologa využívá 31,2% respondentů, což je 15 z celkového počtu 48 respondentů. Plyne mi z toho poznatek, že klienti vybraných NZDM mají ke svým návratům do klubu jiné motivy (např. volnočasové aktivity) nežli návštěvu psychologa, ale pokud už jsou v klubu přítomni a je zde i psycholog, využijí jeho služby a požádají o pomoc při řešení problému.

Graf 20: znázornění využití služeb psychologa v NZDM

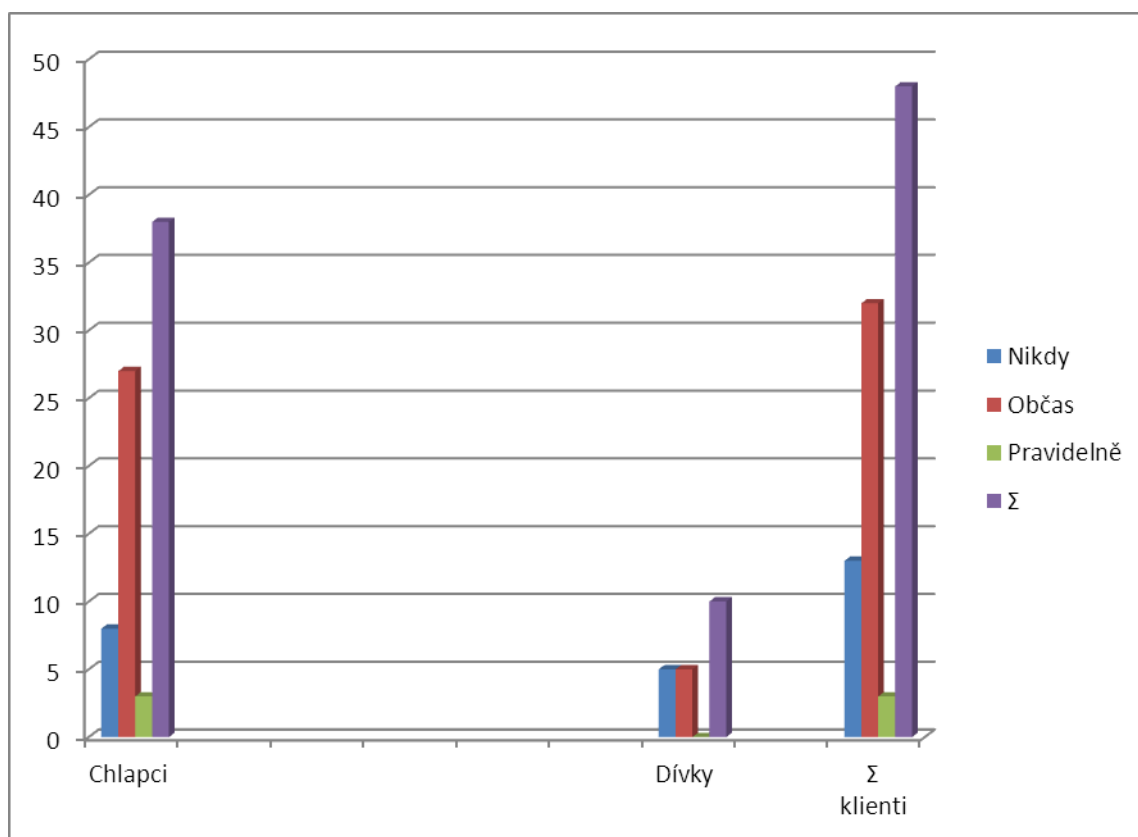
Otázka č. 20: využíváš sociální poradenství, které NZDM nabízí?

Tabulka 21: přehled využívání sociální poradenství v NZDM

Klienti	Nikdy	Občas	Pravidelně	Σ
Chlapci	8	27	3	38
%	16,6	56,3	6,3	79,2
Dívky	5	5	0	10
%	10,4	10,4	0	20,8
Σ klienti	13	32	3	48
Σ %	27,0	66,7	6,3	100

Také u této otázky je velký rozdíl s odpověďmi na otázku č.6, která měla vypovědět o tom, proč se klienti do klubu vrací. V otázce č.6 ani jeden z respondentů nevedl že by navštěvoval sociální poradnu. Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že sociální poradenství využívá 73% respondentů, což je 35 z celkového počtu 48 respondentů. I v tomto směru tedy klienti vybraných NZDM využívají služeb NZDM, i když je neuvádějí jako motiv pro své návraty do klubů.

Graf 21: znázornění využívání sociálního poradenství NZDM

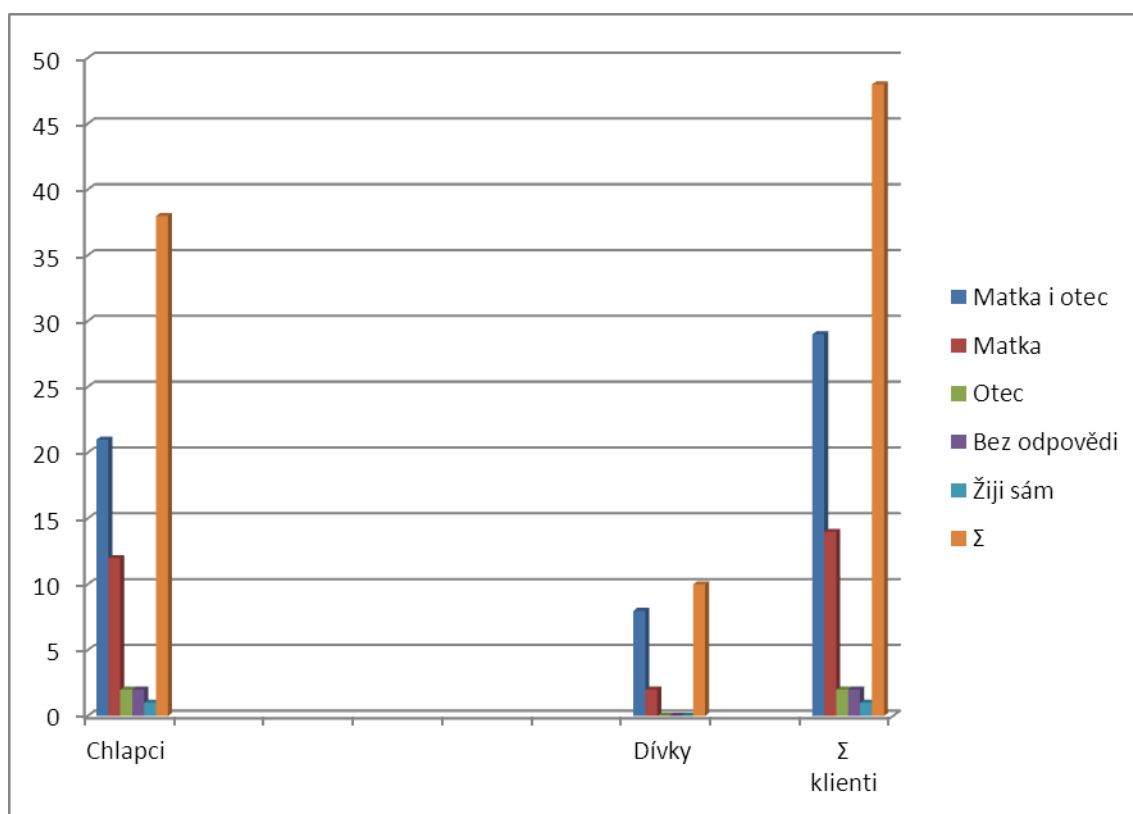

Otázka č. 21: Rodiče

Tabulka 22: rodiče klientů

Klienti	Matka i otec	Matka	Otec	Bez odpovědi	Žiji sám	Σ
Chlapci	21	12	2	2	1	38
%	43,8	25,0	4,2	4,2	2,1	79,2
Dívky	8	2	0	0	0	10
%	16,6	4,2	0	0	0	20,8
Σ klienti	29	14	2	2	1	48
Σ %	60,4	29,2	4,2	4,2	2,1	100

Graf 22: znázornění rodinné situace

8.3 Odpovědi na výzkumné otázky

Co přivádí klienty NZDM Bongo a V.I.P. do těchto zařízení poprvé?

Dle provedeného výzkumu přivede klienty do NZDM poprvé zvědavost a pozvání kamaráda. V tomto směru bylo 75% odpovědí, což je 45 celkového počtu 60 odpovědí. Je důležité, že klienti NZDM komunikují se svými vrstevníky a sdělují jim své dojmy a zkušenosti z návštěv NZDM a dokáží kamarádovi doporučit v případě potřeby tyto kluby jako zázemí a prostředí, kde nalezne odbornou pomoc.

Co motivuje klienty k dalším návštěvám těchto zařízení?

64,6% respondentů, což je 33 z celkového počtu 48, odpovědělo, že do klubu vrací, protože tu mají kamarády. Společně potom využívají nabídku činností, které NZDM nabízí – například sportovní vyžití. Chtěla bych zde zvýraznit fakt, že 41,7% respondentů, což je 20 z celkových 48 respondentů, uvedlo, že se jim při návštěvě klubu vždy zlepšila nálada a mají kladný pocit z toho, že obdrží od sociálních pracovníků pochvalu.

Jaká je nejčastější věková kategorie klientů těchto zařízení?

Nejčastější věkovou kategorií ve vybraných NZDM je 13 a 15 let. Šetřením bylo zjištěno, že v těchto věkových kategoriích je shodně v každé kategorii 18,8 % respondentů, což je 9 z celkového počtu 48 respondentů.

Co klienti nejvíce využívají z programu, který uvedená NZDM nabízí?

Klienty vybraných NZDM nejvíce baví činnost, kterou NZDM nabízí. Jsou to různá sportovní utkání, přednášky na různá společenská témata. Dále hojně využívají zařízení, kterými jsou NZDM vybaveny – pingpongový stůl, kulečnický stůl, hudební zkušebna. V tomto směru bylo 43,8% odpovědí, což je 70 odpovědí z celkového počtu 160 odpovědí.

Do jaké míry a jak vnímají poslání NZDM?

Klienti jsou dostatečně poučeni a vnímají poslání NZDM ze správného úhlu pohledu. 58,3% respondentů, což je 28 z celkového počtu 48, uvedlo, že NZDM usiluje o pozitivní změnu v životě dětí v těžkých životních situacích, 73% respondentů, což je 35 z celkového počtu 48, uvedlo, že NZDM poskytuje podporu a odbornou pomoc při problému, 35,4% respondentů, což je 17 z celkového počtu 48, uvedlo, že NZDM řeší konfliktní situace a pomáhá klientům orientovat se v jejich prostředí. Mohu tedy konstatovat, že klienti znají základní principy NZDM.

8.4 Ověření výzkumných předpokladů

Lze předpokládat, že typickým klientem NZDM je chlapec ve věku 12-15 let, tedy chlapec v období puberty.

Provedeným výzkumem bylo zjištěno, že nejčastějším klientem vybraných NZDM je chlapec ve věku 14 let. Tato skupina je zastoupena 16,7% respondentů, což je 8 z celkového počtu 48 respondentů. Tím se potvrdil výzkumný předpoklad, že typickým klientem vybraných NZDM je chlapec ve věku 12-15 let.

Z výsledků výzkumu Zdravé klima v zájmovém a neformální vzdělávání, který realizovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy spolu s Národním institutem dětí a mládeže, je patrné, že typickým klientem NZDM je chlapec ve věku 14 let. Mohu tedy konstatovat, že i když mé šetření probíhalo pouze ve dvou vybraných NZDM a tudíž se výsledky nedají zevšeobecňovat, je v tomto bodě shoda se závěry výzkumu Zdravé klima v zájmovém a neformální vzdělávání.

Lze předpokládat, že typický klient NZDM žije v úplné rodině.

Výzkumem se potvrdilo, že typický klient žije v úplné rodině. Toto uvedlo 43,8% chlapců, což je 21 z celkového počtu 38 chlapců. Tento výsledek se shoduje s výsledky výzkumu Zdravé klima v zájmovém a neformální prostředí.

Lze předpokládat, že většina klientů navštěvuje NZDM Bongo a V.I.P. jen pro využití volnočasových aktivit.

Výzkumem se potvrdilo, že klienti vybraných NZDM navštěvují tyto kluby za účelem využití nabízených volnočasových aktivit. V tomto směru odpovědělo 60,4% respondentů, což je 29 z celkového počtu 48 respondentů. Využívají zde vybavení, kterým NZDM disponují (pingpong, kulečnick, hudební zkušebna) a zapojují se do kulturních a sportovních akcí, které NZDM pořádají.

9 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit motivy, které klienty přivedou do vybraných NZDM a následně je vedou k dalším návštěvám těchto zařízení. Poznatky mohou pomoci vybraným NZDM dále pracovat na nabídce programů a činností, která by přivedla další klienty a pomohla jim nalézt tu správnou cestu. Děti a mládež, kteří neumí využít svůj volný čas, je stále vysoké procento a tím samozřejmě zvyšují i pravděpodobnost výskytu sociálně patologických jevů.

V teoretické části jsem zmínila principy a základní poslání NZDM. Dále jsem se zabývala rizikovou mládeží a co vše může ovlivnit vznik rizikového chování. Z dostupných zdrojů jsem vyhledala příčiny a průběh krizí v dětském a mladém věku jedince. Zmínila jsem existenci salutogenních vlivů, které upevňují odolnost dětí a mládeže při zátěžových situacích. V teoretické části jsem také popsala vybrané emoce u dětí a mládeže, jak prožívají smutek, hněv, radost i strach.

V praktické části jsem se pomocí dotazníkového šetření pokusila zjistit motivy klientů pro návštěvy NZDM. Hledala jsem odpovědi na výzkumné otázky a snažila se potvrdit či vyvrátit výzkumné předpoklady.

Během psaní této bakalářské práce jsem vycházela také z výzkumu Zdravé klima v zájmovém a neformální vzdělávání, který realizovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy spolu s Národním institutem dětí a mládeže. Výzkum, který jsem provedla nebyl tak rozsáhlý jako uvedený výzkum Zdravé klima. Probíhal ve dvou vybraných NZDM a proto nelze tyto závěry zevšeobecňovat. Nicméně se mé výsledky u předpokladu, že typický klient žije v úplné rodině, shodují s celonárodním výzkumem Zdravé klima. Shoda s uvedeným výzkumem a mým šetřením byla také v předpokladu, že typickým klientem NZDM je chlapec ve věku 14 let.

Z výsledků šetření by se mohlo zdát, že klienti NZDM Bongo v Týně nad Vltavou jsou vstřícnější, než klienti NZDM V.I.P. v Českých Budějovicích. V NZDM Bongo jsem získala 79,1% dotazníků, což je 38 z celkového počtu 48 vrácených dotazníků, v NZDM V.I.P. jen 20,9% dotazníků, což je 10 z celkového počtu 48 odevzdaných dotazníků. Ptala jsem se sociálních pracovníků v NZDM V.I.P., co je příčinou nízké návštěvnosti klientů.

Jejich odpověď vede k zamyšlení, kterým klientům programy NZDM vyhovují a přitahují je natolik, aby se vraceli a spolupracovali se sociálními pracovníky.

NZDM V.I.P. navštěvují z převážné většiny romské děti a mládež. Toto NZDM má velké procento střídajících se klientů a jen malá část se do klubu vrací. I když nabídka programů je velmi kvalitní a sociální pracovníce pomáhají klientům v sociální oblasti, pracují s nimi i v terénu a řeší i otázky výuky a doučování, nejsou programy a činnost klubu pro tyto klienty natolik atraktivní, aby zůstávali a spolupracovali se sociálními pracovníky. Z mé zkušenosti mohu uvést, že zde převažuje jejich potřeba scházet se na prostranstvích jako je například nádraží, parky a jiné veřejné prostory. Pokud jsou v jakémkoli prostředí ve většině, je tato potřeba ještě více posílena. Ve věku kolem 13 let se tato potřeba zvyšuje a děti a mládež přijímají zvyky své komunity a ztrácejí zájem o účast v programech, které NZDM nabízí. Dalším faktorem, který umocňuje tuto potřebu, je i počasí. V jarních a letních měsících klienti starší 13 let opouštějí NZDM a věnují se jiným aktivitám. Domnívám se také, že i přesto, že NZDM jsou zcela anonymní, tito klienti v NZDM V.I.P. mají pocit jakési kontroly a nesvobody ve svém rozhodování. V NZDM V.I.P. jsou spíše klienti mladší. Je jim zde věnována veškerá péče, kterou je NZDM schopno nabídnout. Dle odpovědí pracovníků se klienti velmi střídají a lze říci, že téměř nemají stálou klientelu starší 13 let. Je však nutno dodat, že všichni klienti, kteří byli v době šetření přítomni, byli velmi ochotní mi pomoci.

Při porovnávání přístupů klientů obou NZDM k programům a činnostem, které jim jsou nabízeny, mohu konstatovat, že klienti NZDM Bongo se lépe do programů zařazují a mají stálejší zájem spolupracovat. I zde je určité procento romských dětí a mládeže. Ale je velmi nízké a tito klienti mají zájem a účastní se programů NZDM. Lze to vysvětlit i tím, že zde mají své kamarády, kteří nemají potřebu se scházet na jiných prostranstvích a vyhovuje jim prostředí klubu, a ti je dokáží spolu se sociálními pracovníci natolik zaujmout, že nemají potřebu klub opustit.

Přístup sociálních pracovníků ke klientům je v obou NZDM velmi vstřícný. Svědčí o tom i odpovědi klientů na otázky zda se jim pracovníci zdají spravedliví a zda mají jejich důvěru. 62,4% respondentů, což je 30 z celkového počtu 48 respondentů, vyjádřilo naprostou důvěru směrem k pracovníkům NZDM, 25,1% respondentů, což je 12 z celkového počtu 48 klientů se přiklonilo k odpovědi spíše ano. 47,9% respondentů, což je 23 z celkového počtu 48 respondentů, napsalo své rozhodné ano při vyjádření

spravedlnosti pracovníků a 31,3% respondentů, což je 15 z celkového počtu 48 respondentů, se kloní k spíše ano. Souhrnem lze tedy uvést, že pracovníci NZDM Bongo a V.I.P. jsou důvěryhodní a spravedliví. Tyto dvě charakteristiky pracovníků NZDM jsou pro klienty velmi důležité. Pokud je základem vztahu důvěra a víra ve spravedlnost, můžeme očekávat dobré výsledky při řešení problémů klientů a jejich vstřícnost k těmto řešením.

Z výsledků šetření je zřejmé, že v NZDM Bongo pracují sociální pracovníci s klienty s velmi dobrým výsledkem. Klienti se do klubu vrací, chápou klub jako své zázemí pro scházení se s kamarády a pro účelné využití svého volného času.

Naproti tomu v NZDM V.I.P. je i přes snahu sociálních pracovníků klientela nestálá a klienty jsou zde děti 11 let a mladší. Možná by zde bylo vhodné zamyslet se nad nabídkou programů a volnočasových aktivit. Zařadit do programů i aktivity, které vycházejí z romské kultury. Ukázat romským dětem a mládeži, že i přesto, že jsou znevýhodněnou skupinou v naší společnosti, mají zde své neopominutelné místo. V tomto by mohlo při práci sociálních pracovníků v NZM V.I.P. pomoci i zařazení zaměstnanců a dobrovolníků z řad Romů či setkání s Romy, kteří dokázali překonat překážky a našli své místo ve společnosti.

Závěrem bych chtěla uvést, že se domnívám, že se mi podařilo nalézt odpovědi na výzkumné otázky a podařilo se mi potvrdit výzkumné předpoklady.

Seznam tabulek:

TABULKA 1: POČET RESPONDENTŮ VYBRANÝCH NZDM.....	51
TABULKA 2: ROZDĚLENÍ KLIENTŮ PODLE POHLAVÍ.....	52
TABULKA 3: VĚK KLIENTŮ.....	53
TABULKA 4: ROZDĚLENÍ MOŽNOSTÍ INFORMACÍ O NZDM	54
TABULKA 5: ZNALOST KLIENTŮ O POSLÁNÍ NZDM.....	55
TABULKA 6: PŘEHLED PRVOTNÍCH DŮVODŮ K NÁVŠTĚVĚ NZDM	56
TABULKA 7: DŮVOD OPAKOVANÝCH NÁVŠTĚV NZDM	58
TABULKA 8: PŘEHLED DOBY, PO KTEROU KLIENTI NAVŠTĚVUJÍ NZDM	60
TABULKA 9: DŮLEŽITOST ANONYMITY V NZDM	61
TABULKA 10: SPOKOJENOST S OTVÍRACÍ DOBOU NZDM.....	62
TABULKA 11: SPOKOJENOST S UMÍSTĚNÍM NZDM.....	63
TABULKA 12: DŮLEŽITOST PRÁVA NEÚČASTNIT SE ČINNOSTÍ KLUBU	64
TABULKA 13: DŮLEŽITOST AKCÍ POŘADANÝCH NZDM	65
TABULKA 14: DŮLEŽITOST OMEZENÍ POUŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK	66
TABULKA 15: SPOKOJENOST S DOSTATKEM INFORMACÍ OD PRACOVNÍKŮ NZDM.....	67
TABULKA 16: HODNOCENÍ SPRÁVEDLNOSTI PRACOVNÍKŮ NZDM	69
TABULKA 17: PŘEHLED NÁZORŮ O EXISTENCI NZDM	70
TABULKA 18: SPOKOJENOST S PROSTŘEDÍM NZDM.....	71
TABULKA 19: PŘEHLED NÁZORŮ A DŮVĚRYHODNOSTI PRACOVNÍKŮ NZDM	73
TABULKA 20: PŘEHLED VYUŽÍVÁNÍ SLUŽEB PSYCHOLOGA V NZDM	74
TABULKA 21: PŘEHLED VYUŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ V NZDM	75
TABULKA 22: RODIČE KLIENTŮ.....	77

Seznam grafů:

GRAF 1: POČET RESPONDENTŮ.....	51
GRAF 2: ROZDĚLENÍ KLIENTŮ PODLE POHLAVÍ	52
GRAF 3: ZNÁZORNĚNÍ VĚKU KLIENTŮ NZDM	53
GRAF 4: PŘEHLED O ZÍSKANÝCH INFORMACÍCH O NZDM.....	54
GRAF 5: ZNÁZORNĚNÍ ZNALOSTI KLIENTŮ O POSLÁNÍ NZDM.....	56
GRAF 6: ZNÁZORNĚNÍ PRVOTNÍHO DŮVODU KLIENTŮ K NÁVŠTĚVĚ NZDM	57
GRAF 7: ZNÁZORNĚNÍ DŮVODŮ, PROČ SE KLIENTI VRACÍ DO NZDM	59
GRAF 8: ZNÁZORNĚNÍ DOBY NÁVŠTĚVNOSTI NZDM	60
GRAF 9: DŮLEŽITOST ANONYMITY PRO KLIENTY NZDM	62
GRAF 10: SPOKOJENOST S OTVÍRACÍ DOBOU NZDM	63
GRAF 11: SPOKOJENOST S UMÍSTĚNÍM NZDM	64
GRAF 12: DŮLEŽITOST PRÁVA ROZHODNOUT SE ZAPOJIT SE DO ČINNOSTI NZDM	65
GRAF 13: VYJÁDRĚNÍ KLIENTŮ O DŮLEŽITOSTI AKCÍ POŘADANÝCH NZDM	66
GRAF 14: ZNÁZORNĚNÍ DŮLEŽITOSTI OMEZENÍ UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK	67
GRAF 15: VYJÁDRĚNÍ POCITU KLIENTŮ O DOSTATEČNÉ INFORMOVANOSTI.....	68
GRAF 16: VYJÁDRĚNÍ POCITU KLIENTŮ NZDM O SPRÁVEDLNOSTI SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ	69
GRAF 17: ZNÁZORNĚNÍ NÁZORŮ O EXISTENCI NZDM.....	71
GRAF 18: ZNÁZORNĚNÍ SPOKOJENOSTI KLIENTŮ S PROSTŘEDÍM NZDM	72
GRAF 19: VYJÁDRĚNÍ KLIENTŮ O DŮVĚRYHODNOSTI PRACOVNÍKŮ NZDM	73
GRAF 20: ZNÁZORNĚNÍ VYUŽITÍ SLUŽEB PSYCHOLOGA V NZDM.....	75
GRAF 21: ZNÁZORNĚNÍ VYUŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍHO PORADENSTVÍ NZDM.....	76
GRAF 22: ZNÁZORNĚNÍ RODINNÉ SITUACE.....	77

Použitá literatura:

BIDDULPH S.: *Proč jsou šťastné děti šťastné*: Praha, Portál 2012, ISBN 978-80-7367-864-7

JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*, Praha, T1emis 2004, ISBN 80-7312-038-0

KLÍMA P., HERZOG A., KUNC S., RACEK J., ZAHRADNÍK M. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork, o.s., 2009., ISBN: 978-80-254-4001-8

KOUKOLÍK F.,DRTILOVÁ J.: *Vzpouora deprivantů: O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci* . Praha, Makropulos 1996, ISBN 80-901776-8-9

KOUKOLÍK F.,DRTILOVÁ J.: *Vzpouora deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*: Praha, Galén 2011, ISBN 978-80-7262-814-8

KRAUS, B.: *Základy sociální pedagogiky*. Praha, Portál 2008, ISBN 978-80-7367-383-3

LABÁTH V., *Riziková mládež* . Praha, Sociologické nakladatelství 2001, ISBN 80-85850-66-4

MATĚJČEK Z., DYTRYCH Z.:*Děti rodina a stres*: Praha, Galén 1994, ISBN 80-85824-06-X

MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A.: *Mládež a delikvence*, Praha, Portál 2003, ISBN 80-7178-771-x

MICHALČÁKOVÁ R.:*Strach v období rané adolescence*: Brno, Barrister & Principal 2007, ISBN 978-80-87029-15-2

PROCHÁZKA M. : *Sociální pedagogika*, Praha, Grada 2012, ISBN 978-80-247-3470-5

VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*: Praha, Portál 2004, ISBN 80-7178-802-3

Jiné zdroje:

Zákon o Sociálních službách č. 108/2006

Prováděcí vyhláška MPSV č. 505/2006 Sb. § 27

http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf (19.11.2013)

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=703 (19.11.2013)

http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/O_projektu/Klice_pro_zivot_letak.pdf (19.8.2013)

<http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1273140196.pdf> (19.8.2013)

<http://tyn.charita.cz/res/data/003/000538.pdf> (27.1.2014 str. 13-14)

<http://mchcb.cz/res/data/010/001504.pdf?seek=1372394745> (27.1.2014 str. 19)

Příloha - Dotazník použitý k šetření

Dotazník	Motivy pro návštěvy NZDM (proč navštěvují klub?)
Šetření	Bakalářská práce
Skupina hodnotitelů	Klienti NZDM
Vážení přátelé, v tomto dotazníku můžete vyjádřit, proč navštěvujete NZDM, jak se vám zde líbí, zda se vracíte či zde jste poprvé, zda využíváte i poraden, které jsou zde k dispozici, nebo zda zde pouze využíváte volnočasové aktivity, které NZDM nabízí. Dotazník je anonymní, nemusíte se podepisovat.	

1. Pohlaví:

- a. Chlapec
- b. dívka

2. Věk:

3. Jak jsi se dozvěděl/a o službách NZDM (je možno více odpovědí):

- a. Od přátel a známých
- b. Z regionálních (místních) médií (tisku, rádia, TV)
- c. Z informačních materiálů – letáky, přednášky
- d. Ze školy
- e. Odjinud (napiš odkud)

4. Víš, co je cílem NZDM? (zaškrtni co si myslíš, že je správné, může být více odpovědí).

- a. usiluje o pozitivní změnu v životě dětí v těžkých situacích
- b. klienti chodí do klubu kouřit
- c. poskytuje podporu a odbornou pomoc při problému
- d. klienti se mohou s každým pohádat a nikomu to nevadí a neřeší to

- e. vytváří prostor pro předcházení konfliktů
- f. klienti navštěvují klub místo školy
- g. řeší konfliktní situace
- h. pomáhá klientům orientovat se v jejich prostředí

5. Co bylo tvým prvním impulzem k návštěvě NZDM? (více odpovědí)

- a. Zvědavost
- b. Pozvání kamaráda
- c. Neměl jsem zrovna nic na práci
- d. Měl/a jsem problém a potřeboval/a jsem pomoc

6. Proč se do klubu vracíš? (více odpovědí)

- a. Mám tu kamarády
- b. Pomáhají mi tu s úkoly do školy
- c. Baví mne činnost, kterou klub nabízí
- d. Je tu dobrá hudební zkušebna
- e. Mají tu kulečnick
- f. Mají tu pingpongový stůl
- g. Často mne tu chválí
- h. Nikdo mi nic nevyčítá
- i. Řeší tu se mnou mé problémy
- j. Vždy se mi tu zlepší nálada
- k. Čekám tu na autobus , když je špatné počasí
- l. Nemám nic jiného na práci
- m. Navštěvuji sociální poradnu
- n. Navštěvuji psychologickou poradnu

7. Jak dlouho klub navštěvuješ ?

8. Je pro tebe důležitá anonymita v NZDM?

- a. Ano
- b. Ne

9. Vyhovuje ti otevírací doba?

- a. Ano
- b. Ne

10. Vyhovuje ti umístění NZDM?

- a. Ano
- b. Ne

11. Je pro tebe důležité tvé právo, že se nemusíš zapojit do činnosti klubů?

- a. Ano
- b. Ne

12. Jsou pro tebe důležité akce, které NZDM pořádá?

- a. Ano
- b. Ne

13. Omezuje tě zákaz užívání návykových látek v NZDM?

- a. Ano
- b. Ne

14. Poskytují ti pracovníci klubu dostatek potřebných informací?

Rozhodně ano

spíše ano

nevím

spíše ne

rozhodně ne

15. Jsou pracovníci klubu spravedliví?

Rozhodně ano

spíše ano

nevím

spíše ne

rozhodně ne

16. Vadilo by ti, kdyby NZDM nebyl?

Rozhodně ano

spíše ano

nevím

spíše ne

rozhodně ne

17. Líbí se ti prostředí klubu, který navštěvuješ?

Rozhodně ano

spíše ano

nevím

spíše ne

rozhodně ne

18. Mají pracovníci klubu tvou důvěru?

Rozhodně ano

spíše ano

nevím

spíše ne

rozhodně ne

19. Využíváš služeb psychologa, které NZDM nabízí?

Nikdy

občas

pravidelně

20. Využíváš sociální poradenství, které NZDM nabízí?

Nikdy

občas

pravidelně

21. Rodiče:

- a. matka i otec
- b. matka
- c. otec

Děkuji za čas, který jsi věnoval/a vyplnění tohoto dotazníku. Pokud jsi v NZDM spokojený/á, přeji ti, aby tvá spokojenost nadále trvala a pokud NZDM nenaplnuje tvé představy, přeji ti, aby se vše vylepšilo a ty se rád/a vracel/a do tohoto klubu.